

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

W. Smouter, Breukelen

David en de enquête

Ik kan me er eerlijk gezegd flink aan irriteren, aan die onderzoeken over wat mensen wel of niet geloven. Ik heb het over het rapport 'Secularisatie in Nederland', waarover de afgelopen weken zo veel was te lezen. „Kerk en religie verliezen terrein in Nederland. Een ruime meerderheid van de bevolking, 57 procent, is buitenkerkelijk; nog maar de helft van de bevolking gelooft in God. Daarmee is Nederland een van de meest seculiere landen ter wereld”. Aldus de samenvatting in de NRC.

Ja, eigenlijk is er natuurlijk niets mis aan, dat ze dit onderzoeken. En je moet je kop ook niet in het zand steken en het gaat ook inderdaad niet best met de kerkgang. En dat is nu juist het punt met die cijfers: zodra je begint er iets tegenover te stellen, sta je onder de verdenking dat je de feiten niet eerlijk onder ogen durft te zien. En toch, toch vind ik dat je uit moet kijken met statistieken en zeker als ze vergelijkingen met het buitenland maken, en helemaal zeker als ze prognoses geven voor het jaar 2020. Dat weten we intussen heel goed als het om cijfers over de economie gaat. We hebben pas nog meegemaakt, dat alle grote partijen hun eigen gelijk wisten af te leiden uit één en hetzelfde onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Meest atheïstisch

Het merkwaardigste resultaat van het onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau vind ik nog, dat Nederland een van de meest seculiere landen ter wereld is. Of, zoals ik het op de radio hoorde: „op Oost-Duitsland na is Nederland het meest atheïstische land ter wereld”. Wel, Oost-Duitsland bestaat niet meer, dus dan staan we nu nummer één. Maar dan vraag ik me af: gaan die mensen nooit met vakantie? Ik ben niet zo'n wereld-reiziger, maar wij bezochten de laatste jaren toch Frankrijk, Luxemburg en Tsjechië. Het viel ons juist op, dat kerkgang daar iets voor oude vrouwtjes is en je komt altijd terug met het gevoel dat we in Nederland nog dankbaar mogen zijn. Nu is dat k maar selectieve waarneming, maar echt: Nederland als het meest atheïstische land ter wereld, dat wil er bij mij niet in. En om de lijn dan door te trekken naar 2020, dat is helemaal zo wat. „Begrijpt u iets van kerkelijken, die nu al weten dat ze in 2020 van hun geloof zullen vallen?”

– dat vond ik wel een aardige uit Vrij Nederland. Intussen geeft de vergelijking met sommige buitenland wel te denken. Op een of andere manier heeft de volkskerk (heel de kerk voor heel het volk) in Nederland niet zo gewerkt. En als je dan over de Verenigde Staten leest, waar 95% van de mensen zegt in God te geloven, terwijl dat hier maar 50% is, dan zie je dat toch niet met droge ogen aan. Daar weet ik best wat kanttekeningen bij te maken maar toch laat het je niet los. Want dat Woord dat ons werd toevertrouwd, dat is toch gewoon het heil en het leven voor Jan en alleman, voor iedereen?

Blijvende kiemkracht

Heel mooi vond ik een stukje in het Friesch Dagblad van Jan J. van Capelleveen, de man die zijn sporen verdiende bij het Nederlands Bijbel Genootschap. Hij heeft heel wat enquêtes zien komen en gaan en hij bevestigt de teneur ervan. Maar hij stelt er iets naast: in dezelfde periode dat het kerkbezoek afnam tot ongeveer een derde is het aantal jaarlijks verkochte bijbels verdrievoudigd. En dan niet als presentje van school, maar als persoonlijke aankoop. Zou dat nou echt zonder gevolgen kunnen blijven? Het Woord van God is toch een zaad met blijvende kiemkracht? Als wij in de kerk daar uit leven, zonder mitsen en maren, en met innerlijke blijdschap, dan met er gewoon wat gebeuren. Ik vind dat zo prachtig verwoord in Psalm 138, waarin David zingt over zijn ervaring met God. En daarna zegt hij: „Alle koningen der aarde zullen U, o Here, loven, wanneer zij de woorden van uw mond gehoord hebben”. Kom nou David, denken wij dan, dat is toch lang niet zeker? Statistisch gezien heb je meer gelovigheid onder laag opgeleiden en eenvoudige mensen. Dan moet het toch al raar lopen, willen alle koningen die erover horen ineens tot geloof komen. Niks ervan, zegt David, „zij zullen zingen van de wegen des Heren, want de heerlijkheid des Heren is groot”. En zo is het ook, want waar is nu een God, die z verheven is als de Here, terwijl Hij toch zo heerlijk dichtbij de nederige van hart is? Daar kan niemand omheen. Ik weet het, ik weet het, het kan best zo gaan dat de afval alleen maar toeneemt. En het zou Gods goed recht zijn om de kandelaar hier weg te nemen, na zoveel eeuwen van genade. En je ziet inderdaad tot onze beschaming,

dat het christelijk geloof groeit in alle andere werelddelen. Maar Gods woord is inhoudelijk zó rijk, juist voor ons, dat mág Europa gewoon niet missen. Geve God ons land nog een gemeente, die veel intenser gelooft in Christus' liefde dan in welke enquête ook.

Rectificatie

„Het verlangen mens te zijn”, het artikel uit het vorige nummer, was niet van mijn hand maar van Timon Ramaker. Met excuses aan de schrijver, die zijn eerste bijdrage aan Opbouw schreef en aan de lezer, die zou denken dat ik me ook al met films bezig houd.

38e jaargang – nr. 5
11 maart 1994

In dit nummer

- 83 G.J. Swarts
De dirigent
- 84 A. Keizer
Eeuwigheid (1)
- 86 T. Hoekstra
Ex Libris
- 87 M.R. van den Berg
Laat de bijstandsmoeders niet creperen
- 88 A. Bergsma / J.M. Mudde
Trouwen of samenwonen?
- 90 J. van de Wetering
Jeremia 46 : 2
- 93 H. Algra
Wat doet de regio-scriba?
- 94 C.P. Kleingeld
Plaats en taak van de medische ethiek in christelijk perspectief (2)
- 97 D. Holwerda
'Vaderen' en 'kinderen'



Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
M.J.F. van der Wal
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 05130-20476
Telefax: idem.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Bronsmos 7
2914 AC Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 52,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 60 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Jaarvergadering van de Persvereniging

De jaarlijkse algemene ledenvergadering van de Gereformeerde Persvereniging 'Opbouw' zal D.V. worden gehouden op zaterdag, 26 maart a.s. in de Jeruzalemkerk, Troosterlaan 65 te Utrecht.

Behalve de gebruikelijke punten voor de huishoudelijke vergadering, vermeldt de agenda voor de ochtendvergadering een voordracht van Kapitein J. Kor van het Hoofdkwartier Leger des Heils over het onderwerp

„Christelijke Dienstverlening in een geseculariseerde wereld”¹

Daarna is er ruimschoots tijd gereserveerd om met de inleider van gedachten te wisselen.

De vergadering begint om 10.15 uur. De deuren zijn open vanaf 9.45 uur. Voorafgaande aan de vergadering is er gelegenheid voor het drinken van een kopje koffie. Voor kinderopas kan worden gezorgd. Zij die daarvan gebruik willen maken, worden verzocht dat vooraf te melden bij mevrouw T. Lakerveld-Van Willigen (telefoon 040- 834920). Tijdens de middagpauze wordt een eenvoudige broodmaaltijd aangeboden.

Belangstellenden zijn van harte welkom.

Bestuur Gereformeerde Persvereniging 'Opbouw'

¹ Zie ook hetgeen in Opbouw van 11 febr. op blz. 44 staat geschreven.



G.J. Zwarts, Diemen

De dirigent

"De jonge leeuwen brullen om roof en begeren hun spijs van God", ps.104:21

Biddag en dankdag roepen steeds weer de vragen op rond Gods bestuur van onze wereld, Zijn voorzienigheid, de onderhouding of hoe je het maar wilt noemen. Alleen daarom al is het goed deze dagen in ere te houden. Psalm 104 roept op tot bewondering.

Eerst zien en dan loven

Het doet weldadig aan, al die vrolijkheid in deze psalm. De dichter heeft er duidelijk plezier in. Om precies te zijn: hij heeft plezier in de Here God. "Ik zal mij in de HERE verheugen." (34) Kom op, ziel, we gaan weer loven! (1) Loven is met bewondering over God tegen God spreken. En dan hier vooral vanwege de schepping. Dat is niet vanzelfsprekend, dat een mens dat doet: God loven om Zijn schepping. Velen zouden daar niet eens opkomen. Daarvoor moet je iets gezien hebben. Je moet ontdekt hebben dat die schepping niets meer of minder is dan Gods hermelijnen mantel (1,2). Wij zien die mantel en zeggen vol bewondering: die is van de Koning! Wij zien sporen om ons heen en zeggen opgewonden: kijk, sporen van Gods wijsheid! (24) Dat ziet niet iedereen zo. Daarvoor moeten ogen verlost worden. In Christus zien wij Gods majesteit in de schepping en gaan over tot de lofzang. Eerst zien en dan loven. En dan kom je ook tot zo'n prachtig gedicht als deze psalm. Over die Man die een tent heeft en die tent is de schepping. En in die tent is een zolder (3), lopen dienaren af en aan (4), tikt een klok (19) en hangt een lamp (19). En de Man loopt zorgend door dat huis. Dat is de luister van God!

Als je zo niet naar de schepping kunt kijken komt de lofzang in gevaar. En velen kijken er zo niet naar. Terecht heeft iemand opgemerkt dat dit lied dan ook wel eens een strijdlied kan worden. Dwars tegen heersende gedachten in. Zo'n lied aanheffen is dan net zoiets als gaan staan terwijl iedereen zit. Dat kan weerstand oproepen. En misschien heeft dit lied die weerstand ook al opgeroepen toen het de eerste keer gezongen werd.

Een anti-lied

Je kunt me nog meer vertellen maar ik denk er zo over. Is dat de toon van dit lied? Het zou kunnen. Geschreven in de taal van toen, soms zelfs woordelijk gelijk aan andere liederen. Geschreven in een taal vol scheppingsverhalen en mythische beelden. En de psalmist kuiert daar onbekommerd tussendoor. Hij spreekt een aardig woordje van de mythe mee en speelt wat met de taal van de afgoderij. Niet Baäl zit

op een wolkenwagen maar de Here God natuurlijk (3). Die oorlog tussen de oervloed (de waterdiepte, 6) en de scheppergod waar de verhalen van spreken: God heeft met één donderend bevel die zg. vijand weggejaagd (7) en dienstbaar gemaakt (10v). De dichter kruipt in de huid van de mythe en maakt grapjes. De Leviatan, dat oermonster, jullie zijn er bang voor maar God speelt ermee (26). Een grap maar dan wel een dappere.

Je zult de maan maar een klok noemen (19) terwijl mensen zich er eerbiedig voor neerbuigen. Heiligschennis! De dichter spreekt de taal van zijn tijd en probeert de mensen daarmee te bereiken. Een strijdlied. Tegenwoordig natuurlijk net zo goed.

Dirigent of componist?

Maar maakt deze psalm het de moderne mens niet onnodig moeilijk? Wordt er niet op een manier over God gesproken die wij toch echt niet meer kunnen overnemen?

Kijk eens naar hoe er over Gods zorg wordt gesproken. De onderhouding. Op twee manieren. Allereerst indirect. Vers 14: God laat het koren groeien en dat is voor ons materiaal om er brood van te bakken. God legt alles voor ons klaar en dan stappen wij uit bed en gaan ermee aan de slag. Indirect. Maar er wordt ook akelig direct gesproken. Die jonge leeuwen die er 's nachts op uit trekken en dan opeens op hun knieën vallen om te gaan bidden (21). De hele schepping die in de rij staat en wacht tot God begint met het uitdelen van het eten (27vv.). Is dat nu alleen maar beeldspraak of toch meer?

Wij zeggen toch ook: geef ons heden ons dagelijks brood. Een heel directe vraag aan God. Dat directe, is dat nu iets van zoals men er toen mee omging of moet ik dat ook geloven? Waarom hebben wij eigenlijk zo'n moeite met dat directe spreken? Waarom geloven wij liever dat God als componist een muziekstuk aan de winkel aflevert en dat wij dat als dirigent dan kopen en ermee aan de slag gaan? Schepping, o.k., maar onderhouding...

Maar is nu juist die onderhouding hier in deze psalm niet overduidelijk een onderdeel van de hermelijnen mantel van God?

Zit er niet toch wat in, die biddende leeuw?

God die Zijn hand houdt onder deze wereld. "Verbergt Gij Uw aangezicht, zij worden verdelgd" (29). Componist en Dirigent. Schepper en Onderhou-

der. Wil de lofzang gaande gehouden worden dan zullen wij Hem zo moeten erkennen.

Dubbele vreugde

Daarom dat aan het slot nog even de puntjes op de i worden gezet. Want het is toch wel wat al te idyllisch allemaal. Die lofzang hapert nogal eens en daar komt een hoop ellende van. Dat de mens zich in zijn Schepper verheugt gaat niet altijd op. En de Schepper verheugt Zich niet altijd in Zijn schepping. Met die dubbele vreugde is iets mis. Here, heb toch alstublieft niet nog eens spijt van Uw schepping (31v). Vergeef ons dat wij U niet altijd erkennen en daarom zo makkelijk komen tot misbruik van de schepping. Alsof het allemaal van ons is.

En toch is hier uit genade iemand opgestaan die wél de lofzang wil aanheffen. Ik wel. In Christus. En de dag komt dat God met een stralend gezicht zal zeggen: Zie, het is zeer goed. En dat de mensen even stralend zullen zeggen: En U ook! Dat die dag komt daar zorgt de Here Jezus voor. Wij nemen in geloof daar alvast een voor-schot op door dwars tegen alles in dit loflied aan te heffen.



A. Keizer

Eeuwigheid (1)

Een eerste antwoord aan drs. H. de Jong op de twee artikelen die hij in OPBOUW (28 januari en 11 februari 1994) heeft gewijd aan mijn boek 'De grote Toekomst van Israël, de Kerk en de Volken', ondertitel 'Waarom de dogmatiek moest vastlopen', Kampen 1992, 450 blz.

1) Het traditionele eeuwigheidsdenken

Ik ben Ds. de Jong erkentelijk dat hij een begin heeft willen maken met de bespreking van mijn boek. Ik hoop dat er nog meer artikelen mogen volgen. Een broederlijke discussie over deze zaken kan zo belangrijk zijn. Het gaat niet om menselijk gelijk hebben maar om het goed leren verstaan van de Schriften. Naar mijn mening (en niet alleen die van mij) spreekt het boek over onderwerpen die de komende jaren de kerkelijke wereld in binnen- en buitenland in toenemende mate zullen beroeren, te weten: Wat zegt de Bijbel ons over de toekomst!

Ds. de Jong heeft zijn beide artikelen geplaatst onder het treffende opschrift 'De ont'eeuwig'ing van de Schrift'. Hij wil daarmee terecht aangeven dat in mijn boek een kritiek op het traditionele kerkelijke 'eeuwigheidsdenken' een belangrijke plaats inneemt. Een dergelijke kritiek is natuurlijk ook geen kleinigheid. Wie daarover schrijft moet weten wat hij doet. Wie durft er te beweren dat de Bijbel geen eeuwigheid kent! De lezer weet wel beter. Inderdaad, mijn boek beweert dat dan ook niet. Een kritiek op het gangbare kerkelijke eeuwigheidsdenken doet niettemin een groot beroep op de bereidwilligheid van de lezers er kennis van te nemen. Die bereidwilligheid wordt ook niet groter door de wijze waarop Ds. de Jong mijn boek bij de lezers introduceert. De lezer voelt zijn reserve. Dat is zijn goed recht. Zulke zaken gaan niet zo maar. Ik zeg hem dank voor de broederlijke woorden die hij ondanks zijn kritiek aan mij heeft gewijd.

Toen ik zijn beide artikelen had gelezen dacht ik: de lezer die het boek niet kent kan uit deze bespreking slechts opmaken dat het met het traditionele eeuwigheidsdenken van de kerkelijke wereld wel goed zit en dat mijn kritiek niet terecht is. Hij kan het boek wel ongelezen laten en het advies van GAMALIEL volgen: laat de zaak maar op zijn beloop! Mijs inziens zou dat te betreuren zijn. Het zit naar mijn overtuiging helemaal niet goed met het traditionele denken van de christenheid over eeuwigheid. In mijn boek heb ik getracht dat met argumenten te onderbouwen. Ik kom er op terug.

Ds. De Jong berispt mij dat ik vaak te stellig spreek over zaken die z.i. niet zo zeker zijn. Als ik mij daaraan onopzettelijk schuldig heb gemaakt pleit ik verzachtende omstandigheden, verband houdend met het feit dat de één een andere betoogtrant heeft dan de ander en dat voor de één een zaak zeker kan zijn, die voor de ander dat



Pastorale notitie

J.M. Smelik, Nieuwegein

Onder invloed...

„DRUGSDEALER MET TIENTALLEN MESSTEKEN VERMOORD” – kopte een krant.

„De 20-jarige militair Marcel S. meldde zich gisteravond bij de EHBO van het Academisch Ziekenhuis met de mededeling, dat hij enkele dagen daarvoor iemand gedood heeft. Het bleek de 38-jarige uit het buitenland afkomstige I.V. te zijn, die bij de politie bekend stond als handelaar in hard drugs. Uit de eerste verhoren heeft de politie kunnen opmaken, dat M.S. zonder het te weten meerdere capsules met LSD van V. had gekregen. Onder invloed daarvan heeft hij V. in diens woning met een broodmes doodgestoken, waarna hij enkele dagen in benevelde toestand bij het stoffelijk over-

schot is blijven zitten. S. is overgebracht naar de militaire gevangenis in Nieuwersluis”.

Dat is dus wel heel erg een 'bad trip' geweest. Als ik met Marcel kennismaak is hij nog steeds niet helemaal helder. Hij weet er zich niet veel van te herinneren. Weet eigenlijk niet eens zeker of hij het wel heeft gedaan. „Hebben deze handen van mij iemand vermoord?” „Had je plannen in die richting?”, vraag ik hem. „Totaal niet. 't Zou nooit in me zijn opgekomen. Het is die LSD die het deed. Maar ik wist niet dat dat spul erin zat”. Op dat moment ervaart hij het in de gevangenis zitten als een geborgen-zijn. Hij komt tot rust. Hij voelt zich daar opgevangen en beschermd.

In de weken daarna komt zijn levensverhaal er uit. Eigenlijk geen schokkend verhaal over mishandeling of verwaarlozing. Hij komt niet uit een gebroken gezin of uit een asociaal milieu. Het is goedbeschouwd een vrij 'gewoon' verhaal over gelukkige kinderjaren en een roerige puberteit. Hij mist zijn vroeggestorven vader erg. Hij komt vroerhoop te liggen met een zeer zorgzame, maar voor zijn gevoel hem betuttelende moeder. Zo gebeurt het, dat hij het steeds meer buitenshuis zoekt. Hij verkeert in kringen, waar hasj gebruikt wordt. 't Gaat er knoertgezellig toe. Veel kameraadschap en saamhorigheid. Tot die dealer op het toneel verschijnt...

In een van onze gesprekken vertelt Marcel, dat hij ook een tijdlang in een Evangelische commune heeft verkeerd. Hij heeft zich er thuisgevoeld en er veel over de bijbel en het geloof geleerd.

Onenigheid maakte, dat hij er voortijdig wegging. Nu hij gevangen zit moet hij veel aan die tijd terugdenken. Als hij Wilkerson's 'Het kruis in de asfalt-jungle' op de boekenplank ziet staan, vraagt hij het te lezen. Daarna ook 'Ik zal nooit meer huilen'. Boeken, die vertellen van omkeer, van verandering, van nieuwe mogelijkheden, dank zij het geloof.

Langzaamaan zie ik Marcel veranderen. Hij gaat begrijpen, dat hij keuzes moet maken. Je kunt ervoor kiezen onder invloed van drugs te staan, maar weet dan wel dat je van je leven een chaotische bende maakt. Je kunt je ook door de Geest van de Heer Jezus laten leiden, en onder Zijn invloed wordt het leven in de ware zin van het woord normaal en gezond. Ik probeer hem te laten inzien, hoe echt en bevrijdend het Evangelie is.

„Bedrinkt u niet aan wijn (of wat voor bedwelmende middelen ook), want dat leidt tot bandeloosheid, maar wordt vervuld van de Geest” (Efeze 5:18). Zal het jarenlange verblijf in de gevangenis zijn leven zo ten goede veranderen?

Ik heb er alle hoop op. Bij God is er altijd herkansing mogelijk.



niet is. Maar zeer zeker behoren wij voortdurend er op bedacht te zijn dat ons kennen steeds weer blijkt slechts ten dele te zijn en naarmate het God behaagt meer licht te geven voortdurend moet worden bijgesteld. Het zou naar mijn mening belangrijk zijn, ik herhaal het graag, als we in OPBOUW aandacht zouden kunnen geven aan de grote onderwerpen die in het boek besproken worden. Zou dat niet kunnen? Ik ben toch een broeder die jarenlang zich met deze onderwerpen heeft bezig gehouden en zich ook heeft laten leren door bekwame Schriftonderzoekers in binnen- en buitenland. Het gaat niet om een persoonlijk gelijk hebben. Er is zoveel meer in geding. Er zijn zoveel traditionele inzichten die bijbelse correctie behoeven.

Ik acht het begrijpelijk als de gelovige Opbouwlezer die in mijn boek met mijn kritiek op het traditionele eeuwigheidsdenken te maken krijgt daar niet zo maar geestelijke ruimte voor heeft. Hij heeft het zo anders geleerd en zal het niet zonder meer kunnen plaatsen. Dat behoort ook zo te zijn. We moeten het goed onderzoeken als iemand iets nieuws als zijnde beter aanprijst. Want het gaat om grote dingen. Ik kan het echter wel uitkrijten als ik de onderwerpen opmerk waarmee de kerkelijke wereld zich bezig houdt in deze tijd. De hiërarchische kerkelijke instituten hebben hun tijd gehad, ook het Rooms-Katholieke. Het is voor voorgangers bij het huidige zicht op de toekomst haast niet meer te doen. Maar christelijke gemeenten zullen er zijn. OPBOUW zou in een belangrijke leemte kunnen voorzien in de Nederlandse kerkelijke samenleving indien het de Schrift zou gaan onderzoeken met het oog op de toekomst.

2) Eeuwigheid in de Schrift

In mijn boek heb ik getracht met goede argumenten te laten zien dat de Schrift het begrip 'eeuwig' of 'eeuwigheid' in de zin van *eindeloze duur* niet kent. Het Hebreeuwse woord 'olaam' (eeuw) en het Griekse woord 'aion' (eeuw) duiden op *tijdsperiodes* die hun einde hebben of zullen hebben. Dat is uiterst belangrijk voor het Schriftverstaan. Het betekent bv. dat Gods Woord geen eindeloze dood en eindeloze straf kent. En dat is zeer ingrijpend, daarom mag er over de bijbelse betekenis van 'olaam' en 'aion' geen twijfel bestaan.

Het begrip 'eindeloosheid' met betrekking tot olaam en aion is van Griekse origine, het behoort tot de gedachtenwereld van PLATO en ARISTOTELES. Ik heb in dit verband prof. G.C. VAN NIFTRIK, destijds theologisch hoogleeraar aan de universiteit van Amsterdam, geciteerd die in Winkler Prins Encyclopedie 1950 zonder omhaal zegt: „Dit Griekse denken (over 'eeuwigheid', A.K.) heeft het Christelijke denken over eeuwigheid beïnvloed (...) Aion, aeon betekent niet eindeloze duur, maar tijdperk" (cursivering van prof. Van Niftrik).

Ds. de Jong wekt m.i. ten onrechte bij de lezer een beetje de indruk alsof ik in deze zaak eigenlijk in het voetspoor loop van prof. Van Niftrik. Het ligt anders. De uitspraak van prof. Van Niftrik wijst er op dat de zaak waarom het gaat (de begrensdheid van een aion) algemeen erkend wordt. Dat wilde ik met het citaat slechts laten zien. Het begrip olaam of aion is alleen in de christelijke dogmatiek en exegese een onheldere zaak. Dat heeft zijn oorzaak. Want al duiden 'olaam' en 'aion' begrensde tijdsperiodes aan, de *duur* van die periodes is een onbekende zaak. MOZES wist niet wanneer de 'olaam' (eeuw) van Gods heilsplan waarin hij leefde zou eindigen. Ook wij weten dat niet exact, ook al is ons veel meer geopenbaard dan aan MOZES. De olaam had voor MOZES dus een *onbekende* zij het *niet eindeloze* duur. De profeten van het Oude Testament tasten als het ware naar het einde van de olaam waarin zij leefden.

Als aan het belangrijke onderscheid tussen *niet-bekende duur* en *eindeloze duur* geen recht wordt gedaan, wordt het christelijke spreken over olaam en aion een groot moeras. En dat is het naar mijn overtuiging helaas geworden in de dogmatieken. Mijs inziens speelt dit misverstand ook Ds. de Jong parten als hij bezwaar maakt tegen het woord 'tijdperk' in de definitie van prof. Van Niftrik. Het woord 'perk', zegt Ds. de Jong terecht, wijst op een 'beperking', een 'afgrenzing', terwijl hij de 'onbepaaldheid' van het Hebreeuwse woord 'olaam' juist het wezenlijke er van acht. Maar *onbepaaldheid* is slechts een eigenschap van een olaam, niet het wezenlijke. In het Hebreeuwse denken is een olaam een *bepaalde* tijdsperiode waarvan *echter de duur niet bekend* is. De Schrift bevat een voortschrijdende openbaring, een toenemende kennis van het heilsplan Gods met de mensheid. Angel-Saksische geschriften kennen de markante uitdrukking 'progressive revelation'. Naarmate Gods openbaring voortschrijdt in de tijd wordt het zicht op de duur van de tijdsperiodes waarover die openbaring spreekt duidelijker.

In mijn boek heb ik aan de gevolgen van het binnensluipen van het begrip 'eindeloosheid' in het verstaan van vele bijbelplaatsen ruime aandacht gegeven. Het bleek ook dat in Syrische, Koptische, Armeense en Gothische bijbelgedeelten uit de eerste eeuwen van onze jaartelling het zicht op de eindigheid van de aionen *nog aanwezig is*. Als het Latijn de kerkwereld gaat beheersen, gaat dat anders worden. Voor meer hierover moet ik de lezer naar mijn boek verwijzen.

3) 'In alle eeuwigheid'

Ds. de Jong maakt ook enige kritische opmerkingen bij mijn bespreking van verschillende Schriftplaatsen. Hij erkent dat ik terecht opmerk dat de apostel Paulus in Romeinen 16:27 niet zegt, zoals in de N.B.G.-vertaling: „Hem, de alleen wijze God, zij, door Jezus

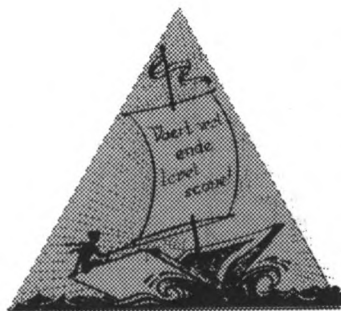
Christus de heerlijkheid *in alle eeuwigheid*', maar dat de Schrift letterlijk spreekt over Gods heerlijkheid „tot in de eeuwen der eeuwen”.

Ds. De Jong betwijfelt of het juist is die eeuwen te omschrijven als de 'allerbelangrijkste' of 'allerhoogste eeuwen' en hij vreest dat dit verband houdt met het 'eindtijd-scenario' waarover ik in mijn boek spreek.

Ik meen dat Ds. de Jong dat goed ziet. Mijs inziens doelt de apostel Paulus met deze 'eeuwen der eeuwen' uit Romeinen 16:27 inderdaad op de 'eeuwen' waarover hij o.a. ook spreekt in Efeze 2:6. Hij zegt daar dat de gemeente die het lichaam van Christus wordt genoemd geroepen is in de hemelse gewesten „in de *komende eeuwen* (aiosin) de overweldigende rijkdom Zijner genade te tonen naar Zijn goedertierenheid over ons...”. Mijn boek wil laten zien hoe Gods heilsplan met de mensheid in die 'komende eeuwen' tot zijn volheid komt. De uitdrukking 'eeuwen der eeuwen' is een spreekwijze die inderdaad dezelfde strekking heeft als de uitdrukking 'koning der koningen'. Zij is te verstaan vanuit het in de komende aionen tot voltooiing komen van de overweldigende genade van Gods heilsplan. Het zijn de 'hoogste' aionen. Ik ben Ds. de Jong dankbaar voor zijn moedige en zelfstandige eerste artikel. Ik heb, eerlijk gezegd, er een beetje op gehoopt.

In de komende nummers (o.a.):

A. Algra, Geen gitaar in Nederland, geen orgel in Schotland
M.R. v.d. Berg, Vragen van toen – vragen van nu
M.R. v.d. Berg, Vergeving der zonden: hart van het evangelie
M.R. v.d. Berg, Enkele opmerkingen over het Schriftbewijs bij zondag 5 en 6 van de Heidelbergse Catechismus
F. Gerkema, Hinne ma tov: de EVTA oostwaarts
Register 1993



Ex Libris

Transit (het boekenweekgeschenk 1994)

„De agressie en het absurde in de instelling van jonge mensen ten opzichte van de werkelijkheid vormen het onderwerp van talloze moderne romans en verhalen. Wat zijn zij die „de angry young men” genoemd worden, anders dan jongeren die bewust, kritisch, hun plaats trachten te bepalen? Het is niet toevallig dat de auteurs bijna allemaal zelf jongeren zijn. Zij schrijven over zichzelf, over de innerlijke mens-in-wording, die zich niet vereenzelvigen kan of wil met de hem omringende wereld van volwassenen die minder dan ooit aan zichzelf geloven, laat staan aan 'absolute' waarden, die geen partij meer geven, die zelfs nauwelijks een afweerhouding aannemen...

Het oeroude thema van de eenzame zwerftocht duikt weer op in deze verbeeldingen over de jeugd; vrijwel alle jonge hoofdpersonen gaan op weg, letterlijk of figuurlijk, om contact met een ander mens of om de zin der dingen te zoeken.”

Het bovenstaande komt uit „Dat weet ik zelf niet”, het boekenweekgeschenk van 1959, geschreven door Hella S. Haasse. In 1948 was het geschenk Oeroeg, ook van haar hand en nu is haar voor de derde keer de eer te beurt gevallen dat zij het boekenweekgeschenk mocht leveren. Die eer is haar van harte gegund! En de stichting voor de Collectieve Propaganda van het Nederlands Boek (kortweg de CPNB) kunnen we feliciteren met de keuze van dit jaar.

Het citaat dat u hierboven aantrof, kon zo als motto bij dit nieuwe boekje fungeren. De titel is al veelzeggend: Transit; de hoofdpersoon zegt aan het einde zelf dat ze 'in transit' is, dat is: op doorreis. En ziet u haar maar gerust als verpersoonlijking van een groot deel van de jeugd.

De hoofdpersoon heet Xenia (dat betekent: vreemdeling), maar omdat ze vroeger met de naam veel gepest werd, noemt ze zich nu met de afkorting: Iks. Bij het begin van het verhaal ziet het ernaar uit dat het afgelopen is met al dat reizen en zwerven en dat ze een thuis gaat zoeken, maar haar eerste ontmoeting confronteert haar

met haar verleden en vooral met haar verantwoordelijkheid. Want denk niet dat ze geen besef van verantwoordelijkheid heeft! Die confrontatie zet zich voort op verschillende manieren. Zij op haar beurt roept veel op bij de oude man in wiens huis ze enkele dagen onderdak vindt. Er is zelfs zoeits als een spiegeleffect dat tegelijk de contrasten laat zien. De oudere, de erudiete fáált, hij heeft mooie en diepzinnige gedachten, maar hij is zelfzuchtig en schiet tekort in zijn plichten tegenover de medemens. De jongere is ondanks haar beperkte mogelijkheden bereid de consequenties van haar leven onder ogen te zien. Beiden hebben schuldgevoelens, maar alleen de jongere komt tot dagen waartoe het verantwoordelijkheidsgevoel haar drijft. De oudere daarentegen trekt zich terug in een comfortabel isolement en laat de zaken gemakshalve maar op hun beloop. En waar loopt het op uit? Vindt Xenia wat ze zoekt? Ze is 'in transit', op doorreis, maar waarheen eigenlijk? Het lijkt me dat ze ten diepste hetzelfde kan zeggen als die andere jonge mensen over wie Hella Haasse spreekt in haar vorige boekenweekgeschenk. „Hoe moet jij een mens worden”, luidt de vraag en hun antwoord is: „Dat weet ik zelf niet.”

Er is over dit boekje veel meer te zeggen, maar daartoe ben ik op het ogenblik niet in staat. Er kunnen ook wel wat kritische kanttekeningen geplaatst worden; dat neemt niet weg dat we blij mogen zijn met dit laatste deel van wat als een drieluik van Hella S. Haasse beschouwd kan worden. En vooral: laten we bewogen zijn met die jongeren wie het zo veel moeite kost een wegwijzer te vinden voor de zwerftocht van het leven. De schrijfster heeft getracht onze ogen daarvoor te openen.

Verloochening

Ik stond mijn verkilde lijf te warmen
bij 's vijands vuur,
in dat vreselijke uur
dat U, Verlosser van ons, armen,
gebonden stond, in onmacht prijsgegeven.
Geen wonder, zelfs geen zwaard was me gebleven.

Ik stond stil naar U te kijken
bij 's vijands licht,
en zag de slag in uw gezicht.
Terwijl toch dood en duivel wijken
voor slechts één woord van U. Men wees naar mij.
En ik, in 's vijands kring riep: „Hier hoor ik niet bij.”

Jeanette W.S., Houten



M.R. van den Berg

Laat de bijstandsmoeders niet creperen

Verraderlijk

De brief van Jakobus is heel in het bijzonder op de dagelijkse geloofspraktijk gericht. We vinden er geen uitvoerige uiteenzettingen over de christelijke leer maar wel veel directe, concrete aanwijzingen voor onze levenshouding en Jakobus kan de dingen daarbij op een heel korte formule brengen. Zo zegt hij bijvoorbeeld in 1:27 dat de waarachtige vroomheid bestaat in het omzien naar wezen en weduwen in hun druk en in het jezelf onbesmet van de wereld bewaren.

Omzien naar wezen en weduwen. Wat bedoelt Jakobus daarmee? Voor velen zal die vraag overbodig klinken. Voor hen is het overduidelijk dat Jakobus hier de opdracht geeft wezen en weduwen te bezoeken. Ze hebben hun ouders of hun man verloren. Dat verlies is zo ingrijpend, dat ze daarom regelmatig en bij de voortduur bezocht moeten worden. Dat is Jakobus' bedoeling. Daarover kan toch geen twijfel bestaan?

Ik denk dat de overgrote meerderheid van de bijbellezers Jakobus' woorden zo opvat. Maar dan leest men er toch iets in, dat Jakobus zelf nooit bedoeld heeft te zeggen. De ogenschijnlijk zo voor de hand liggende duidelijkheid van deze woorden is verraderlijk en leidt er gemakkelijk toe te vergeten, dat de uitdrukking 'wezen en weduwen' in bijbelse tijden een heel andere klank had dan tegenwoordig.

Maatschappelijke positie

De opdracht om te zien naar wezen en weduwen wordt niet gegeven omdat ze zo'n groot verlies geleden hebben, maar omdat ze beneden hun bestaansminimum dreigen weg te zakken als er geen aandacht aan hen wordt besteed. In heel de bijbel zijn weduwen en wezen de representanten van de maatschappelijke verschoptelingen. Je bent niet echt vroom als je die aan hun lot overlaat, wil Jakobus zeggen. Als je hen verwaarloost, gedraag je je tegenover hen net als de heidenwereld die zich niet om hen bekommert. Dan bewaar je jezelf niet onbesmet van die wereld.

Het motief voor het omzien ligt dus niet in het verlies dat de weduwen en wezen geleden hebben. Als we het motief daar wel moesten zoeken, zou het onbegrijpelijk zijn dat Jakobus de weduwnaars en de ouders die een kind verloren niet vermeldt. Hun verlies is toch niet kleiner dan dat van weduwen en wezen? Hun leven wordt er toch niet minder door geraakt? Als daar het motief lag, zou er toch ook naar hen omgezien moeten worden? Maar als het motief in de maatschappelijke omstandigheden ligt, wordt het

duidelijk waarom Jakobus alleen de weduwen en de wezen noemt. Een man wiens vrouw overleed, kwam daardoor niet zonder inkomsten te zitten. Zijn maatschappelijke positie kwam niet in gevaar. Datzelfde gold ook voor ouders die een kind verloren. Maar wanneer een gehuwde man overleed, kwamen zijn vrouw en kinderen maar al te vaak in grote financiële problemen en vervielen ze niet zelden tot een bestaan in slavernij.

Druk

Dat mag met weduwen en wezen in de christelijke gemeente niet gebeuren, zegt Jakobus. Naar hen moeten jullie omzien, zodat ze voldoende levensonderhoud ontvangen. In de gemeente van Jeruzalem gebeurde dat ook, hoewel er, toen de gemeente groeide, even de klad in dreigde te komen (Hand. 6:1-3). Wat in Jeruzalem gedaan werd, behoort overal te gebeuren, zegt Jakobus. Daaraan herken je nu waarachtige vroomheid.

Dat Jakobus daar op doelt, blijkt ook uit het woord 'druk' dat hij gebruikt (omzien naar wezen en weduwen in hun druk). Dat woord duidt in het Nieuwe Testament nooit ziekten of sterfgevallen aan. Het gaat bij dat woord vrijwel altijd om druk die door anderen wordt uitgeoefend. Zo kan bijvoorbeeld wat Jozef ondergaat (zijn verkoop als slaaf naar Egypte en zijn gevangenschap daar) met dit woord worden aangeduid (Hand. 7:10), maar ook geloofsvervolgung (Hand. 11:19). In iets ruimer verband wordt het gebruikt in Hand. 7:11 in verband met de hongersnood die over Egypte en Kanaän kwam. En in 2 Cor. 2:4 verwijst het naar de zorg die Paulus beklemmt vanwege de problemen met de gemeente van Corinthen. Maar nergens vinden we het in verband met ziekte of een sterfgeval. Het gebruik van dit woord laat dus zien dat Jakobus het oog heeft op de moeilijke maatschappelijke en financiële positie waarin wezen en weduwen in zijn tijd verkeerden. Zij werden vaak verdrukt (zie bijvoorbeeld 2 Kon. 4:1; Job 24:3; Jes. 1:23; Jer. 7:6; Ezech. 22:7; Matth. 23:14).

Door God gevraagde vroomheid

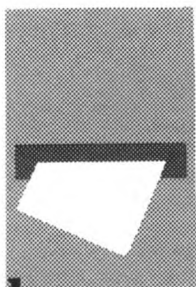
In zijn wetgeving wijst de HERE het onderdrukken van wezen en weduwen scherp af (zie Ex. 22:22). Met name in het boek Deuteronomium wemelt het van bepalingen die de rechtspositie van wezen en weduwen (en andere armen) bedoelen te beschermen (14:29; 16:11, 14; 24:17-21; 26:12, 13; 27:19). Het is dan ook de HERE zelf die als hun beschermer optreedt (Deut. 10:18; Ps. 146:9; Spr. 15:25). Omzien

naar wezen en weduwen is dan ook een wezenlijk onderdeel van de door God gevraagde vroomheid.

Wanneer in de bijbel wezen en weduwen ter sprake komen, moeten we bovengeschetste achtergrond in rekening brengen. Dat geldt ook voor Jak. 1:27. Gezien deze achtergrond is het dan ook vanzelfsprekend dat weduwnaars en ouders die een kind verloren, daar niet genoemd worden.

De hierboven gegeven verklaring ligt trouwens ook in de lijn van de hele brief. Jakobus blijkt een heel gevoelige antenne te hebben voor maatschappelijke verhoudingen. In overeenstemming met de oudtestamentische wetgeving en in navolging van de profeten geeft hij veel aandacht aan de armen. Die vinden in hem een krachtige pleitbezorger. En hij geselt de houding van de rijken die over de armen heenlopen, hen aan hun lot overlaten en zich ten koste van hen verrijken (zie 1:9, 10; 2:1-13; 5:1-6). Tot die armen waarvoor hij in de bres springt, behoren niet alleen arbeiders (5:4) maar ook wezen en weduwen (1:27). En helemaal in de lijn van het Oude Testament zegt hij dat de waarachtige godsdienst uitkomt in het omzien naar deze zo kwetsbare groep in de samenleving.

De conclusie kan duidelijk zijn. Jakobus brengt de wezen en weduwen hier niet ter sprake omdat ze zo'n groot verlies geleden hebben, maar omdat ze maatschappelijk gezien zo kwetsbaar zijn. Naar hen omzien wil zeggen: ervoor zorgen dat ze niet wegzinken onder het bestaansminimum. Naar onze tijd getransporteerd zou je de betekenis ervan als volgt kunnen weergeven: laat de bijstandsmoeders niet creperen. Of, algemener gezegd: laat de sociaal-zwakken niet aan hun lot over.



Ingezonden

Trouwen of samenwonen, cultuur of norm? (II)

Huwelijksbevestiging

Erg veel moeite heb ik ook – en dan formuleer ik ingetogen – met de passage waarin ds. Mudde spreekt over de huwelijksbevestiging van mensen die samenwonen of samengewoond hebben. Ik beperk me tot een aantal opmerkingen. Zoals wel vaker gebeurt in het gesprek over huwelijk en samenwonen, legt ook ds. Mudde de nadruk te veel op het publieke karakter van het samengaan van man en vrouw. Dit samengaan is toch in de eerste plaats een zaak die slechts twee mensen aangaat, voor het aangezicht des Heren.

Deze omgang heeft, bij wijze van spreken, pas in de derde plaats een publiek karakter. Door het benadrukken van het publieke aspect ontstaat ook het gevaar van een soort slaapkamer-pastoraat: predikanten of ouderlingen die zich niet ontzien bij samenwonenden, verloofden en anderen die op het punt staan te trouwen, te informeren naar de seksuele antecedenten of geschiedenis tijdens de verkerings- of verlovingstijd. Dit gevaar wordt nog vergroot door de eerder aangesneden isolatie en overwaardering van de seksualiteit. Zinsneden als "toen de gemeente erbij betrokken wilde worden, werd de gemeente gepasseerd" en: nu kan "de gemeente alsnog komen opdraven" en: "het is beneden de stand van de kerk (sic) om te leveren op bestelling, voor wijwaterkwast te spelen (sic)", dergelijke zinsneden zijn verongelijkt, misplaatst en ds. Mudde treft, zoals vaker in zijn artikelen, niet de juiste toon. Ik ben het eens met ds. Mudde dat een kerkelijke bevestiging van een huwelijk na jaren van samenwonen iets inconsequents heeft, maar daarmee is dan ook het meest negatieve gezegd. Het zou mij daarom somber stemmen indien het "pedagogische beleid" van ds. Mudde en zijn kerkeraad om serieus samenwonenden hun kerkelijke huwelijksbevestiging te onthouden, landelijk navolging zou vinden. Dan slaan we een weg in waarvan nu reeds duidelijk is dat hij doodloopt.

Onzuivere tegenstelling

Ik schreef reeds eerder dat de tegenstelling huwelijk-samenwonen geen vruchtbare, geen werkbare is. Ds.

Mudde vraagt zich af of de strijd reeds verloren is. Ik denk het niet. Wel staat hij te vechten aan het verkeerde front. Hij voert strijd op een front met fantomen en bierkaaien als voornaamste tegenstanders. De strijd zou moeten worden gevoerd op een ander front. De kerk, onze kerken, zouden zich sterk moeten maken voor een vorm van samenleven van man en vrouw die recht doet aan de bedoeling die Jahwe met de instelling van het Bijbelse huwelijk had. Ik denk dat wij daar beter onze energie en talenten aan kunnen besteden dan aan een onduidelijke pedagogische jacht op mensen die serieus samenwonen. We moeten ons daarbij niet laten afleiden door een te sterke nadruk op het juridische aspect of door het misverstand dat het huwelijk, zoals dat hier en nu gebruikelijk is, op één lijn te stellen is, of naadloos samenvalt met Bijbelse noties.

Anne Bergsma, Groningen

Trouwen of samenwonen, norm of cultuur?: een reactie

Lezend de reactie van Anne Bergsma vroeg ik me af waar het is misgegaan. Want dat er in de communicatie iets is misgegaan, staat toch wel vast. Enkel afgaande op de reactie van Anne Bergsma krijgt de lezer van Opbouw een volstrekt verwrongen beeld van mijn opvattingen over huwelijk en samenwonen in bijbels licht.

Erg beknopt

Eenzijds moet ik toegeven, dat m.n. het eerste artikel, waarin ik Schriftplaatsen aanstip, erg beknopt is en in die zin voor misverstand vatbaar. Nu heeft die beknoptheid een reden. De reeks moet gezien worden als de keerzijde van het boekje 'Kostbaar en kwetsbaar'. Dit richt zich tot jongeren en bevat een poging tot bijbels onderrecht en een zoeken naar de zin van dat bijbelse onderricht voor deze tijd. De artikelen hebben een ander adres en een andere doelstelling. Wat betekenen de in het boekje geformuleerde principes voor de omgang van de kerkeraad met onder anderen samenwonenden? Gezien deze doelstelling meende ik te kunnen volstaan met een korte weergave van mijn opvattingen. Het gevolg was een minimale bespreking van de schriftgegevens. Hoewel ik het gevaar voor misverstanden wel degelijk inzag, meende ik dat het benadrukken van het samenvattend karakter van de standpuntbepaling en een bedekte verwijzing naar 'Kostbaar en kwetsbaar' voldoende zou zijn om het in te dammen. Dit is spijtig genoeg niet gelukt. Ik had er wellicht beter aan gedaan voor wat betreft de standpuntbepaling nog veel nadrukkelijker, misschien zelfs uitsluitend, naar het boekje te verwijzen, al had dat weer het risico, dat aan een handige verkoopstunt gedacht kon worden.

Onvoorzichtig

Anderzijds moet gezegd, dat Anne Bergsma op basis van mijn minimale bespreking van schriftgegevens maximale konklusies is gaan trekken t.a.v. mijn uitleg en toepassing van de Schrift. Hierin had hij – vanwege de zeer beperkte hoeveelheid beschikbare gegevens – voorzichtiger kunnen en moeten zijn. En slechts een uurtje lezen in 'Kostbaar en kwetsbaar' zou tot heel andere interpretaties en konklusies hebben geleid. En zowel Anne Bergsma als ik kennen één 'Groninger' die het boekje zeker in huis heeft...

Feit is, dat de reeks een reactie heeft opgeroepen als die van dhr. Bergsma. En als hij ze zo heeft uitgelegd, zullen er meer zijn, die dat deden. Daarom doe ik er goed aan één en ander te verhelderen. Een tweetal doelen staan me hierbij voor ogen. Ten eerste wil ik proberen het scheve beeld dat Anne Bergsma van mijn standpunten gaf enigszins recht te trekken. Ten tweede wil ik – een volgende keer – ingaan op wat m.i. de kern van zijn kritiek is, namelijk „het misverstand dat het huwelijk, zoals dat hier en nu gebruikelijk is, op één lijn te stellen is, of naadloos samenvalt met Bijbelse notities”. Hoewel ik me in de formulering van dit misverstand niet helemaal herken, is dit toch wel de zaak waar het om draait. Eerst maar eens het onkruid wieden, dat mijn tuintje overwoekerd heeft.

Onkruid wieden

1. Anne Bergsma meent, dat het door mij aanhalen van Ez. 16:1-8; Spr. 2:17 en Mal. 2:14 de voor samenwonenden kwetsende implicatie heeft, dat ik hun samenleven in een sfeer van ontrouw en ontucht plaats. De verontwaardiging hierover bepaalt mede de wat felle toonzetting van zijn artikel, zo is mijn indruk. Echter had ik de door br. Bergsma vermoede implicatie in het geheel niet in gedachten. Het gaat me in de aangehaalde verzen om het woord 'verbond', een woord dat me kenmerkend lijkt voor die vorm van een totaalrelatie tussen man en vrouw in het O.T. welke wij 'huwelijk' plegen te noemen. In Ez. 16:8 wordt voor de verhouding tussen de HERE en zijn volk de beeldspraak van het huwelijk gebruikt. We lezen: „En Ik ging onder ede een verbond met u aan”. De andere schriftplaatsen bevestigen, dat aan het aangaan van een totaalrelatie een verbondssluiting vooraf ging. Doel van deze tekstaanhalingen is dus niet het gelijkschakelen van samenwonen met ontrouw en ontucht (wat niet alleen feitelijk onjuist maar inderdaad ook kwetsend zou zijn), maar het aangeven van de voor de Bijbel zo kenmerkende en m.i. wezenlijke koppeling tussen het aangaan van een totaalrelatie en een verbondssluiting.

2. Gesteld wordt ook, dat ik op „krampachtige en prescriptieve wijze vasthoud aan het huwelijk in de hui-



dige vorm" (het ten stadhuize aangaan van een band voor het leven). Opnieuw doet Anne Bergsma m'n mening geen recht. In 'Opbouw' laat ik me hierover niet uit, in 'Kostbaar en kwetsbaar' wel. Daar verdedig ik dat een zorgvuldige, op de Bijbel gebaseerde samenlevingsvorm normaal gesproken een drietal kenmerken heeft/moet hebben: 1. rechtsbescherming; 2. een publiek aspect; 3. een trouwbelofte.

Dan nu een citaat uit 'Kostbaar en kwetsbaar': Dit alles vormt een totaalpakket. En dit totaalpakket aan bijbelse grondgegevens komt nog steeds het meeste tot zijn recht door de sluiting van het officiële huwelijk op het stadhuis. En samenwonen doet aan dit totaalpakket van bijbelse gegevens hoe dan ook geen recht. „Mocht iemand echter een alternatief hebben waarin deze drie bijbelse grondgegevens net zo tot hun recht komen, dan sta ik er overigens helemaal voor open.” (blz. 65).

Laat ik een voorbeeld geven van een samenlevingsvorm, die ik dan wel niet als een goed, maar toch wel als een serieus alternatief beschouw. Wanneer een man en vrouw een samenlevingskontraat gaan afsluiten, anderen daarvan in kennis stellen, en – alvorens te gaan samenwonen – elkaar voor Gods aangezicht en in het midden van de gemeente trouw willen beloven, dan vermoed ik, dat ik er bij de kerkeraad voor zou pleiten om de medewerking hieraan niet te onthouden. Het gaat mij niet om de instandhouding van één bepaalde vorm, maar om het bewaren van enkele m.i. bijbelse principes.

3. Anne Bergsma: „Andere argumenten dan die van *culturele* ... aard heb ik ter verdediging van het thans gangbare huwelijk nog nooit gehoord, ook niet van ds. Mudde.”

Tja, als er iets is wat ik geprobeerd heb, dan is het juist niet 'slechts' argumenten van culturele aard te gebruiken. In 'Kostbaar en kwetsbaar' baseer ik de verbondssluiting tussen man en vrouw alvorens het aangaan van een totaalrelatie uiteindelijk op een *theologisch* argument: Zó gaat de HERE om met zijn volk. (blz. 55vv.) Vervolgens voer ik (blz. 56vv.) 'menselijke' argumenten, ik bedoel, argumenten in de sfeer van de wijsheid liggend, aan (zie ook *Opbouw* nr. 24, blz. 436). Een totaalrelatie is dusdanig kostbaar en kwetsbaar, dat ze rechtsbescherming nodig heeft. Ook argumenten van *sociale* en *psychologische* aard gebruik ik. Nu sta ik er van harte voor open dat deze argumenten niet deugen. Zelfs sluit ik niet uit, dat deze theologische, sociale en psychologische enz. argumenten niets anders zijn dan culturele argumenten in een niet-cultureel jasje, ik ben overal voor in. Maar toon dat dan aan en maak het jezelf niet te makkelijk door enkel maar te poneren, dat alleen argumenten van culturele aard gebruikt worden.

4. Anne Bergsma: „Merkwaardig is de verabsolutering van het lichamelijke in het stuk van ds. Mudde. Het is een over-accentuering van de seksualiteit die in deze discussie vaker naar voren komt.”. Nu wordt het me toch echt te gortig. En wanneer mij enkele alinea's later ook nog „een dualistische manier van denken” en „het gevaar van slaapkamerpastoraat” worden verweeten, is de oude vertrouwde karikatuur van de dominee annex pastoor als fatsoensrakker, die zelf niets liever doet dan in de bedstee van de deernes koekeloeren helemaal rond. Het valt me nog mee, dat woorden als 'victoriaans' en 'verdringingsmechanisme' en zo niet vallen.

Ik schreef: „Binnen een relatie neemt het lichamelijke contact namelijk een heel eigen plaats in” (*Opbouw* nr. 24 blz. 436). Dit wordt als volgt uitgelegd: „Nee, de seksualiteit neemt binnen huwelijk of samenwonen geen eigen, geïsoleerde, plaats in.” Nu beheers ik het Nederlands niet te best (Anne Bergsma gaf daar een aardig voorbeeldje van), maar wel zo goed, dat ik weet, dat dit niet kan. Wanneer je van een kunstvoorwerp in je woonkamer zegt, dat het binnen het interieur een heel eigen plaats inneemt, kun je toch nooit bedoelen „een geïsoleerde plaats”? Nee, je bedoelt, dat het kunstvoorwerp enige min of meer onvervreemdbare kenmerken en eigenschappen heeft, die aan het geheel iets toevoegen en binnen het geheel goed tot hun recht komen. En zo is het ook met het lichamelijke contact tussen man en vrouw. Het neemt binnen hun relatie een heel eigen plaats in. Natuurlijk, geheel verweven met alle andere facetten van de liefde, maar niet tot die andere facetten herleidbaar.

De lichamelijke beleefde liefde heeft een eigen, unieke inbreng door haar intensiteit en intimiteit, haar directheid en kracht. En juist vanwege deze eigenheid – zo verdedig ik – is het – ondanks ons verleidelijke vermogen liefde en lust te ontkoppelen! – zo dwaas en schadelijk het lichamelijke contact, i.c. de geslachtsgemeenschap te beleven buiten een totaalrelatie om.

Niet overdrijven

Uit het laatste punt blijkt, dat Anne Bergsma en ik het – ondanks de schijn van het tegendeel – eigenlijk wel eens zijn. Zo is er meer dat ons verenigt en wat ons verenigt is niet gering. Ook hij is geen voorstander van samenwonen en vindt het huwelijk de beste en mooiste vorm die hij kent. Zelfs heeft hij trouwplannen, waarmee ik hem en zijn aanstaande echtgenote van harte wil feliciteren. Verder, in wat hij opmerkt over samenwonen als mogelijk symptoom van randkerkelijk gedrag kan ik me ook vinden (zie *Opbouw* nr. 26, blz. 469). En dat ik instem met zijn opmerking om niet al te luchthartig om te gaan met de niet-seksuele aspecten van de liefdesband tussen man en vrouw, zal niemand verwonderen, gegeven mijn pleidooi voor de verke-

ringstijd als een tijd van onbevangen en serieus opbouwen van je *relatie* (*Opbouw* nr. 24, blz. 436). Hoewel ik me bezighoud met o.a. de samenlevingsvorm staar ik me heus niet blind op die vorm. Niet voor niets heb ik normaal gesproken, voorafgaande aan een huwelijksbevestiging, een 2 à 3 gesprekken met het aanstaande paar, waarin de *relatievorm* nauwelijks wordt aangestipt, maar des te dieper doorgesproken over de aard en de basis van de relatie.

De verschillen tussen Anne Bergsma en mij moeten niet overdreven worden. Dit neemt niet weg, dat er één werkelijk serieus punt van kritiek is, waarop ik nog moet ingaan. Een heel wezenlijk punt van kritiek ook. Kan wel gehandhaafd worden, dat de verbondssluiting voorafgaande aan een totaalrelatie, een *bijbelse norm* is voor de dag van vandaag? Hierover de volgende keer.

J.M. Mudde, Enschede

Pastorale de Dijon

Van 5 tot 8 april zal zo de Here wil voor de negende maal de ontmoeting plaatsvinden die bekend staat onder de naam Pastorale de Dijon.

Deze internationale bijeenkomst functioneert als ontmoetingspunt voor reformatorische bezinning in Frankrijk en als trefpunt voor ontmoeting en wederzijdse bemoediging, in 't bijzonder voor velen die, vaak in moeilijke omstandigheden, op soms eenzame posten in het kerkelijk leven van Frankrijk bezig zijn.

De Pastorale opent haar poorten voor theologie-studenten, predikanten en voorgangers en hun echtgenoten en tevens voor allen die zich nauw betrokken weten bij de zaak van het evangelie in Frankrijk.

Dit congres wordt gehouden in de Abbaye de la Bussière, 21360 Bligny-sur-Ouche, 35 km van Dijon (volg na Beaune de D970). Prijs: vol pension bij snelle opgave 905 ff (echtpaar 2 dagen 10,- korting).

Pasteur M. Michel Johnner, huwelijk en samenwonen

Pasteur M. Olivier Favre, het geestelijk leven van de pastor

Pasteur M. David Vaughn, geroepen door een heilig God (Jes. 6)

Pasteur Ds. K. Boersma, eenheid en verscheidenheid in O. en N.T.

Pasteur M. Stuart Olyott, onderzoek naar het verval van de kerk.

Opgaven z.s.m. aan M. Jean Gaillard, B.P. 71 Lac, 21021 Dijon cédex, France.



J. van de Wetering, Poortugaal

Jeremia 46:2

Over Egypte.

Tegen het leger van Farao Necho, de koning van Egypte, dat aan de rivier de Eufraat bij Karkemis stond, en dat Nebukadrezar, de koning van Babel, verslagen heeft in het vierde jaar van koning Jojakim, de zoon van Josia, de koning van Juda." (Jer. 46:2).

Bij het lezen van het O.T. komen we naast de namen van de koningen van Juda en Israël ook nogal eens de namen van buitenlandse vorsten tegen. We zijn er eigenlijk al zo mee vertrouwd, dat we die namen gewoon lezen en bij de personen zelf niet stil staan en ook de historische datering van hun daden voor kennisgeving aannemen. Het bovenstaande opschrift boven de profetie over Egypte is daarvan ongetwijfeld een goed voorbeeld. Niemand zal met de bewoording ooit moeite hebben gehad. In diverse commentaren kunnen we lezen, dat de hoofdstukken Jeremia 46-51 oorspronkelijk waarschijnlijk een plaats hadden ná Jeremia 25:14 en dat verzen 15-38 het onderschrift vormden na hetgeen we nu lezen in hoofdstuk 51. Eveneens, dat de opschriften boven de hoofdstukken 46, 47 en 49:28 er later zijn bijgezet. Wanneer de verplaatsing van de hoofdstukken en de toevoegingen van de opschriften zijn aangebracht is niet bekend, maar komen zo al honderden jaren in het O.T. voor. De verklaringen en toelichtingen gaan dan ook al heel lang van bovenaangehaald opschrift als vaststaand gegeven uit. Zo is dat het geval met de slag bij Karkemis in het jaar 605 v. Chr., dat een beroemd jaartal in de wereldgeschiedenis wordt genoemd omdat dat jaar van beslissende betekenis voor het lot der volken is geweest. Aldus stelde men vast. Maar werd Farao Necho met zijn leger wel zo volledig verslagen? Natuurlijk hadden zij enorme klappen opgelopen, want tevergeefs namen zij veel geneesmiddelen; er was geen genezing (Jer. 46:11). Het was niet zo dat zij in paniek naar Egypte zijn gevlucht, maar wel hun wonden moesten verzorgen in Ribla. Bovendien was, naast het verval van het Assyrische Rijk, het Nieuw Babylonische Rijk o.l.v. koning Nabopolassar, de vader van Nebukadrezar, pas een tiental jaren in opkomst. De profetie van Jeremia in hoofdstuk 25 stond nog op het punt in vervulling te gaan: „Ik laat alle geslachten van het Noorden komen en Nebukadrezar, de koning van Babel, mijn dienaar en breng hen tegen dit land en zijn inwoners, ja tegen al deze volken rondom.”

Nabopolassar

Voor de geschiedenis, die achter vers 2 schuilt, zullen we eerst moeten kennisnemen van de veldtochten, die de stichter van het Nieuw Babylonische Rijk, koning Nabopolassar, heeft onder-

nomen. In het O.T. komen we zijn naam niet tegen, maar er bestaan buitenbijbelse bronnen waaruit we belangrijke gegevens kunnen putten, waarvan we – met de Schrift als belangrijkste leidraad – dankbaar gebruik mogen maken. We vonden die bronnen in het boek: 'Ancient Near Eastern Texts relating to the O.T.' – Third Edition with supplement (1960) uitgegeven door J.B. Pritchard. Verwijzingen naar deze uitgave onder: A.N.E.T. bldz...

Allereerst volgen we nu Nabopolassar. Nadat hij in zijn 14e regeringsjaar (612 v. Chr.) samen met koning Cyaxares der Meden Ninevé had verwoest¹, ging hij in de daaropvolgende jaren voort met aanvallen op Assyrië uit te voeren. In zijn 16e regeringsjaar riep hij zijn leger op en trok door Assyrië zonder tegenstand te ontmoeten. De troepen der Meden voegden zich bij Nabopolassar en gezamenlijk trokken zij op naar Haran. In deze stad bevonden zich ook Egyptische troepen. Haran werd ingenomen en een ontelbaar aantal gevangenen gemaakt en weggevoerd. De legers keerden naar huis terug, maar Nabopolassar liet op zijn beurt een garnizoen in de stad achter². En dan lezen we direct aan het begin van de notities van het 17e jaar (d.i. dan 609 v. Chr.), dat koning Ashurbanalit van Assyrië en een groot leger van Egypte, dat hem was komen helpen, de rivier de Eufraat overstaken en optrokken om Haran te veroveren³. Dit is het moment, dat we 2 Kron. 35:20 moeten opslaan: „... (toen) trok Necho, de koning van Egypte op om te strijden bij Karkemis aan de Eufraat”. Necho zal hebben gedacht in dit stadium iets te moeten doen om zijn betrekkelijke macht te verstevigen en als het kon uit te breiden. Het Assyrische Rijk was al behoorlijk verzwakt, maar in een samengaan kon misschien de vloedgolf uit het Babylonische Imperium worden gestopt. Had Necho – nadat zijn troepen in Haran waren vernederd – een jaar later zo'n optimistische kijk op de stand van zaken? Wanneer de profetische woorden door Jeremia werden gesproken tegen Egypte en het leger weten we niet, maar aan de hand van de schriftgegevens moet dit tijdstip niet ver voor Necho's veldtocht naar Karkemis hebben gelegen. Door het misverstaan van die woorden werkten deze juist als een aanmoediging voor de farao. Vers 3-5: „Bereidt rondas en schild en rukt aan tot de strijd! Spant de paarden in en stijgt op, gij ruiters, en schaart u in slagorde, de helmen op; scherpt de lansen, trekt de pantsers aan!” Vers 7-10: „Wie is het, die komt opzetten als de Nijl, wiens wateren bruisen als rivieren? Egypte komt opzetten als de Nijl, terwijl de wateren bruisen als rivieren, en zegt: Oprukken zal ik, ik zal de aarde overdekken, ik zal verdel-

gen steden met inwoners en al! Vooruit, paarden; jaagt vooruit, wagens; laten de helden uittrekken: Ethiopiërs en Puteeërs, die het schild hanteren, Lydiërs, die de boog spannen!” Deze woorden moeten Necho als muziek in de oren hebben geklonken. Een te overtrokken voorstelling?

Maar let eens op hetgeen in 2 Kron. 35:21-22 door Necho als boodschap wordt gezonden aan koning Josia van Juda, die het Egyptische leger tot aan Megiddo was tegemoet getrokken: „Wat heb ik met u te maken, koning van Juda? Het gaat thans niet tegen u, maar tegen het huis waarmede ik in oorlog ben (de koning van Babel), en God heeft gezegd, dat ik mij haasten moest. Staak uw verzet tegen God, die met mij is, opdat Hij u niet verdelge.” M.a.w. loop me niet voor de voeten. „Doch Josia wendde zich niet van hem af; hij luisterde niet naar de woorden van Necho, die uit de mond van God kwamen.”

Josia werd zwaar gewond en overleed in zijn 31e regeringsjaar. Farao Necho zette zijn tocht voort en verenigde zijn strijdmacht met die van de koning van Assyrië bij de Eufraat. De notities van het 17e regeringsjaar van Nabopolassar (609 v. Chr., tevens sterfjaar van Josia) verder volgend lezen we, dat de gecombineerde legers het beleg voor Haran sloegen en er in slaagden de stad binnen te dringen. De binnendringers werden echter door het daarin het jaar tevoren door Nabopolassar gelegde garnizoen vernietigend verslagen. De belegering en de aanvallen werden wel voortgezet doch zonder resultaat. Toen de koning van Babel zijn garnizoen te hulp kwam moesten de Assyriërs en de Egyptenaren het veld ruimen. Uit de verdere – nogal beschadigde notities – valt slechts op te maken, dat de koning van Babel en de troepen der Meden veel steden platbrandden en veel buit maakten. Nabopolassar keerde naar zijn land terug⁴.

Farao Necho zien we met zijn terugtrekkend leger weer terug te Ribla in het land Hamath (2 Kon. 23:33). Al de beschreven gebeurtenissen rondom de gevechtshandelingen vonden plaats in het 31e regeringsjaar/tevens sterfjaar van Josia, is gelijk aan het 17e regeringsjaar van Nabopolassar = 609 v. Chr. Aldus niet in het jaar 605 v. Chr., zoals in historische beschouwingen, schriftverklaringen, encyclopedieën etc. staat vermeld. We zullen dit in het vervolg verder moeten aantonen.

Joahaz – Jojakim

In Jeruzalem was koning Josia bijgezet in de graven van zijn vaderen. Geheel Juda en Jeruzalem had rouw over hem bedreven. Jeremia zong een klaagzang op Josia en ook de zangers en zange-



ressen gewaagden van hun overleden koning in hun klaagzangen (2 Kron. 35:24-25). Niet zijn oudste zoon volgde hem op, maar het volk riep de jongste zoon Sallum = Joahaz tot koning uit. Een jongeman van 23 jaar, die slechts drie maanden regeerde en deed wat kwaad was in de ogen des Heren. Hij vond het blijkbaar nodig Necho in Ribla te gaan bezoeken; een afstand van plm. 300 km. Hij werd niet vriendelijk ontvangen en ter plaatse gevangen gezet, opdat hij te Jeruzalem niet zou regeren (2 Kon. 23:33).

De farao vervolgde daarna zijn reis naar Egypte met Joahaz als gevangene en richtte allereerst zijn schreden naar Jeruzalem, waar hij, gelet op de vijandige houding van Josia en de uitschakeling van Joahaz nog het een en ander te regelen had o.a. het innen van de boete, die hij het land had opgelegd, en het aanstellen van een opvolger van Joahaz. De bewoners van Jeruzalem wisten al uit de woorden van de profeet Jeremia (22:10-12), dat de door hen gekozen vorst was gevangen genomen, zou worden weggevoerd naar Egypte en nooit meer zou terugkeren naar zijn land. Zijn oudere halfbroer Eljakim – wiens naam werd veranderd in Jojakim – was de door Necho gewenste opvolger.

We zijn nu weer een jaar verder en kunnen noteren: het 1e jaar van Jojakim = het 18e regeringsjaar van Nabopolassar = 608 v. Chr. Necho had dus zijn zaken geregeld in Jeruzalem, maar had geen rekening gehouden met zijn grote tegenstander Nebukadrezar. In Daniël 1:1 lezen we namelijk, dat al in het derde jaar van Jojakim Nebukadrezar naar Jeruzalem kwam en het belegerde.

We kunnen nu de gevolgtrekking maken, dat het derde regeringsjaar van Jojakim gelijk is aan het 20e regeringsjaar van Nabopolassar en dat Nebukadrezar officieel nog geen koning van Babel was. Uit het vervolg van de geschiedenis valt op te maken, dat zijn vader al een ziek man was en er van een regerend vorst eigenlijk geen sprake meer was. In zo'n situatie werd de opvolger/kroonprins in die tijden reeds koning genoemd. Als legeraanvoerder had Nebukadrezar zeer zeker al naam en faam verdiend. We zijn nu gevorderd tot het jaar 606 v. Chr.

Het jaar daarop (605 v. Chr.) wordt in Jeremia 25:1 vermeld als het 4e regeringsjaar van Jojakim en als het 1e regeringsjaar van Nebukadrezar. Dat jaar is dus niet alleen het sterfjaar van Nabopolassar, maar eveneens het jaar waarin Jojakim en de stand Jeruzalem Nebukadrezar onderdanig werden.

Karkemis

We zijn thans met de bezetting van

Jeruzalem gekomen in hetzelfde jaar, dat in de wereldgeschiedenis bekend staat als een zeer beroemd jaar nl. 605 v. Chr. – de slag bij Karkemis. En dat kan natuurlijk niet.

Nebukadrezar mag een knap strateeg zijn geweest, maar 2 veldtochten – op zo'n grote afstand van elkaar – ondernemen in dezelfde periode zal voor hem geen haalbare zaak zijn geweest. Temeer niet omdat hij door het overlijden van zijn vader waarschijnlijk eerder naar huis moest dan in zijn bedoeling had gelegen.

We lezen immers in 2 Kron. 36:6, dat hij Jojakim met twee koperen ketenen had geboeid om hem naar Babel te voeren. En misschien wel met hem een deel van de inwoners van Jeruzalem. Hij moest daarvan afzien en nam alleen een deel van het gerei van het huis des Heren mee en plaatste dat in zijn paleis te Babel (vers 7). Jojakim werd hem onderdanig gedurende 3 jaar (2 Kon. 24:1). Weer thuis beval Nebukadnezar wel het hoofd van zijn hovelingen enige Israëlieten uit het koninklijk geslacht en uit de edelen te laten komen w.o. Daniël, Hananja, Misaël en Azarja (Dan. 1:3 + 6). Maar waar wringt de schoen eigenlijk, nu we voor het onmogelijke feit staan, dat twee zulke belangrijke gebeurtenissen in hetzelfde jaar zouden hebben plaatsgevonden?

Het kan niet anders zijn, dan dat het jaar 605 v. Chr. – genoteerd bij de slag van Karkemis – gebaseerd is op het laatste gedeelte van het opschrift bij de profetie: het 4e jaar van Jojakim. Is dat terecht gebeurd?

We zouden direct moeten zeggen: natuurlijk is dat het geval, want het staat zo opgetekend in het O.T. Echter, we hebben al gezien, dat de woorden van de Here over de volken (Jer. 46-51) niet op de oorspronkelijke plaats staan en de opschriften boven Jer. 46 en 47 later eraan zijn toegevoegd. Laten we deze toevoegingen weg en zetten we de hoofdstukken 46-51 op de goede plaats ná Jer. 25:14 en slaan we vervolgens Jer. 36 op, dan krijgen we een heel ander beeld. Want in het 4e jaar van Jojakim kwam het woord des Heren tot Jeremia: „Neem een boekrol en schrijf daarop al de woorden die Ik tot u over Israël, Juda en alle volken geschreven heb, sedert de tijd van Josia tot op heden. Toen riep Jeremia Baruch, de zoon van Neria, en Baruch schreef uit Jeremia's mond al de woorden die de Here tot hem gesproken had, op een boekrol.”

Deze rol werd wel door Jojakim verbrand, maar naar het woord des Heren heeft Baruch een andere rol genomen en daarop geschreven al de vorige woorden, die op de eerste rol stonden.

Kanttekeningen

Het mag nu in zijn geheel gezien duidelijk zijn, dat alle profetieën over de volken zijn uitgesproken tot aan het 4e jaar van Jojakim, in het 4e jaar van deze koning zijn teboekgesteld en de daarbij voorkomende opschriften ná dat jaar eraan zijn toegevoegd. We kunnen, indien we die opschriften na elkaar lezen, zo ongeveer vaststellen in welke periode zij zijn aangebracht. Misschien is het beter te spreken van kanttekeningen bij de profetieën, die later bij het overschrijven tot opschriften zijn verwerkt en daarbij zijn verminkt.

We zagen reeds, dat de 1e profetie over Egypte zijn vervulling vond in het jaar 609 v. Chr. (Jer. 46:2).

Het woord over de Filistijnen kwam vóórdat Farao Necho Gaza innam. Dit is gebeurd tijdens de veldtocht naar de Eufraat en vóórdat koning Josia bij Megiddo dodelijk werd verwond. De vervulling zelf kon nog niet worden aangegeven. Het 3e opschrift staat boven de profetie over de Arabieren (Jer. 49:28): „Over Kedar en over de koninkrijken van Hazor, die Nebukadrezar, de koning van Babel, verslagen heeft.” Over de vervulling van deze profetie lezen we in de notities betreffende het 6e jaar van Nebukadrezar het volgende: „De koning van Akkad voerde zijn leger Hatti-land binnen. Hij zond zijn leger uit Hatti-land, deed een inval in het woestijngebied, nam veel buit van het land der Arabieren, ook hun kudden en godenbeelden in een groot aantal⁵.”

Het 6e jaar van Nebukadrezar = het 9e jaar van Jojakim = 600 v. Chr. Het 4e opschrift vinden we bij de profetie over Elam (Jer. 49:34): „Hetgeen als woord des Heren kwam over Elam, in het begin der regering van Zedekia”. Nu moet het ons bij het lezen hiervan eigenlijk aanstonds duidelijk zijn, dat dit eenvoudigweg niet kan. De profetieën over de volken, waaronder óók Elam, werden uitgesproken vóór het 4e jaar van Jojakim en derhalve niet in het begin der regering van Zedekia. De vervulling van de profetie kan evenwel zo worden gedateerd, want de notities van de koning van Babel geven daarover uitsluitend nl. in het 9e jaar van Nebukadrezar = het 2e jaar van Zedekia = 597 v. Chr.⁶

Waarom missen we soortgelijke kanttekeningen bij de overige profetieën over Egypte II, Moab, Ammon, Edom en Damaskus? Wel, omdat die profetieën in de periode, dat de eerdergenoemde kanttekeningen werden geplaatst, nog niet in vervulling waren gegaan.

Zo lezen we in 2 Kon. 24:2-4, dat de benden van Moab en Ammon door de Here tegen Juda werden gezonden om de opstand van Jojakim tegen Nebukad-



rezar te bestraffen (het 8e jaar van Jojakim = 601 v. Chr.). In Jer. 27:3 vinden we, dat in het 4e jaar van Zedekia (28:1) afgezanten van de koningen van o.a. Edom, Moab en Ammon zich voor een samenzwering tegen Nebukadnezar te Jeruzalem bevinden (595 v. Chr.). Het waren toen nog steeds koninkrijken, die de vervulling van de profetieën, die over hen waren uitgesproken, nog niet hadden ervaren.

Ondanks de waarschuwende woorden van Jeremia om niet te luisteren naar het verhaal van de valse profeet Hanneja, dat binnen twee jaar al het vaatwerk van het huis des Heren en al de ballingen naar Jeruzalem zouden terugkeren, werd de samenzwering voortgezet. Zedekia kwam in opstand en in diens 9e regeringsjaar rukte Nebukadrezar op tegen Jeruzalem en sloeg het beleg erom.

We kunnen wel aannemen, dat ná de 2e wegvoering naar Babel er geen mogelijkheid of gelegenheid tot het plaatsen van verdere kanttekeningen op de boekrol meer is geweest.

Eveneens, dat de plaatsing van de kanttekeningen (door Jeremia of Baruch?) zijn geschied in de periode vanaf het 4e jaar van Jojakim tot halverwege de regering van Zedekia. Tot slot keren we terug naar het schriftgedeelte waarmee we zijn begonnen en lezen nu:

„Over Egypte, Tegen het leger van Farao Necho, de koning van Egypte, en dat door Nebukadrezar, de koning van Babel werd verslagen.”

- 1 A.N.E.T. bldz. 304
- 2 A.N.E.T. bldz. 305
- 3 A.N.E.T. id.
- 4 A.N.E.T. bldz. 305
- 5 A.N.E.T. bldz. 564
- 6 A.N.E.T. bldz. 563

Daar zouden we weer enkele dagen blijven.

Als je op eigen houtje ergens aan het rijden gaat, heb je een bepaald plan. Je weet, dat er een aantal bezienswaardigheden onderweg zijn. Soms zijn het er teveel om allemaal 'aan te doen'. Soms kom je een bord tegen met een naam er op, zodat je zegt: daar gaan we heen. Dat gebeurde toen we een bord zagen met 'Ierousalim Monastery' er op. We gingen een grindweg in, reden al gauw omhoog, totdat we boven op een berg bij het klooster kwamen. Het was er erg rustig en we dachten al even, dat we niet binnen zouden komen. Maar na wat omtrekkende bewegingen zagen we een hek en we werden binnen gelaten door een man in burgerkleding. Het is ons niet duidelijk geworden of hij monnik was of niet. In ieder geval mochten we er rond kijken en konden we een en ander aan hem vragen. Toen we er een tijdje rondgelopen hadden, werd het ons duidelijk, dat de goede man het op prijs zou stellen, als we er weer vandoor gingen en dus deden we dat maar.

We reden weer naar beneden, onderweg genietend van de mooie vergezichten.

We gingen verder richting Delfi en zagen van alles en nog wat. Ons doel was, voordat we naar het hotel in Delfi zouden gaan, het klooster Ossios Loukas.

Dit klooster ligt heel eenzaam en het was echt zoeken geblazen. Op de weg erheen reden we langs een gedenkteken, dat herinnert aan een gebeurtenis uit de Tweede Wereldoorlog. In het dorpje Distomon werd in 1944 de gehele bevolking door de Duitsers uitgemeord als vergelding voor de activiteiten van verzetsmensen. Op het gedenkteken zie je een man, een vrouw met hun twee kinderen en een soldaat met een geweer.

Het klooster Ossios Loukas, het klooster van de zalige Lukas, heeft niets te maken met de evangelist Lukas, maar dankt zijn naam aan een kluizenaar, die ook Lukas heette, en in 953 overleed. Hij had blijkbaar heel wat goeds gedaan en werd daarom zalig (ossios) verklaard. Heilig (agios) verklaren ging de toenmalige paus blijkbaar te ver. De bouwers van het klooster hebben zich hier echter niets van aange trokken en hebben boven een van Lukas gemaakte icoon het woord 'agios' aangebracht. En zo werd Lukas toch een beetje heilig. We kwamen in de loop van de middag bij het klooster aan en moesten tot 5 uur wachten, voordat we er in konden. En dus gingen we op een bankje zitten en wachtten geduldig.

In het klooster wonen nog slechts enkele monniken en die hebben daar de ruimte. Er is bij het klooster een gastenverblijf, waar je als toerist kunt verblijven.

Ook van dit klooster is weer veel te vertellen. Wat hebben mensen er veel voor over gehad om hun gedachten uit

te beelden, hun geloofsbeleving uit te beelden in mozaïeken en schilderijen. Zo is er een prachtige schildering van het laatste avondmaal, een fresco van Jezus aan het kruis met Maria en Johannes. Prachtig is ook de afbeelding van Thomas, die het lichaam van de Heiland betast, omdat hij bewijs wil voor diens opstanding.

En zo kwamen we aan het eind van de middag in Delfi. Dicht bij de huidige plaats ligt de oude stad, die een belangrijke rol heeft gespeeld in de Griekse godengeschiedenis. Eeuwenlang heeft het heiligdom van Apollo met het orakel een belangrijke rol gespeeld. In het jaar 381 maakte de christelijke keizer Theodosius er een eind aan. Er is veel vernield, maar ook heel veel opgegraven en gedeeltelijk herbouwd. We hebben er heel wat uren doorgebracht, maar ik laat dit nu verder rusten.

Na ons bezoek aan Delfi reden we naar Nafpaktos. Even voorbij deze plaats voeren we over de Golf van Corinthe over naar Patras op het grote schiereiland, dat De Peloponnesos heet.

We reden een eind langs de kust en gingen bij Diakofton het binnenland in op weg naar Kalavrita, waar we zouden logeren. Op de weg erheen passeerden we natuurlijk weer enkele kloosters, waar we echt naar binnen wilden.

Tegen de rotswand aangebouwd ligt het klooster Mega Spiléon (grote grot). In de vierde eeuw is het klooster gesticht. Hier zou een herder een icoon van Maria hebben gevonden. In het huidige klooster, dat na een aantal vernielingen na de Tweede Wereldoorlog geheel werd herbouwd, is een grote verzameling aan kerkelijke kunst aanwezig.

Geheel anders is het klooster Agia Lavra. In 961 werd het gesticht en ook dit klooster is na de Tweede Wereldoorlog herbouwd.

Toen we de volgende dag vanuit Kalavrita weer naar de kust reden, was het erg slecht weer. We reden geruime tijd in de wolken en er was dus bar weinig te zien. Maar aan de kust was het helder. We gingen verder op pad met de bedoeling met een paar dagen dicht bij Corinthe te zijn.



P.C. van Wijk

Langs kloosters en kloosters

Vanuit Volos gingen we naar het Westen. We wisten, dat het een drukke dag zou worden. Het einddoel was Delfi.



H. Algra, Den Helder

Wat doet de regio-scriba?

Vorig najaar hoorde ik ergens het woord 'regio-scriba' vallen. Een nieuwe ontwikkeling in onze kerken? Ik was deze term tenminste nog nergens tegen gekomen. Op een avond zit ik (voor de bespreking van een ander onderwerp) in de woonkamer van een regio-scriba. En ziedaar: de andere aanwezige blijkt scriba te zijn in een aangrenzende regio. Reden genoeg om de beide broeders eens aan de tand te voelen.

De heer F. Vonk is regio-scriba van de regio Utrecht. Aan hem de vraag hoe het allemaal zo gekomen is. De heer Vonk: "Twee á drie jaar geleden zaten we op de regio met een vraag die we eerder op tafel hadden gehad. We wisten niet precies meer hoe de discussie eerder was verlopen. Ook de verslaglegging was niet helemaal duidelijk; er waren geen officiële notulen. Uit die situatie kwamen meerdere vragen voort. De kerk van Breukelen heeft toen om meer structuur gevraagd in de voorbereiding en notulering van de regio-vergaderingen. Ik was toen scriba van de kerk van Breukelen. Je kunt wel vermoeden hoe het dan gaat. Het voorstel kwam van Breukelen, deze gemeente was bovendien de archief-bewarende kerk van de regio, dus die kerk moest ook de notulist van de regio leveren. Zo werd ik als scriba van de kerk van Breukelen tevens de permanente notulist van de regio Utrecht."

De andere gesprekspartner is de heer A. Hartkamp uit Alphen aan den Rijn. De heer Hartkamp: "Ook in de regio Den Haag was behoefte aan een vaste scriba. Ik was tijdens de regio-vergadering, waarop over dit onderwerp gesproken werd, afgevaardigd én ik zou binnenkort met de VUT gaan. Je loopt dan een goede kans dat men aan jou denkt. Ik moet de eerste vergadering als regio-scriba trouwens nog meemaken, de vorige keer was ik ziek. Veel ervaring heb ik dus niet".

Wat houdt de functie van regio-scriba precies in?

Het gaat in de eerste plaats om het verzorgen van de notulen. Daarnaast help je de roepende kerk bij het vaststellen van de agenda voor de komende regionale vergadering. Doordat het scribaat van de plaatselijke kerken regelmatig wisselt en doordat regio-vergaderingen niet vaak plaatsvinden, heeft lang niet iedere scriba ervaring met het samenroepen van een regio-vergadering. De heer Vonk helpt bij het maken van de agenda, hij wijst bijvoorbeeld op openstaande agenda-punten. De heer Hartkamp stelt zelf de agenda voor de komende regio-vergadering vast en pleegt daarbij overleg met de scriba van de roepende kerk. Verder is de regio-scriba betrokken bij het vastleggen van de

presentie-lijst en bij het ontvangen en in orde bevinden van de credentie-brieven.

Beheert de regio-scriba eigenlijk ook het archief van de regio?

Breukelen was al archief-beherende kerk; het archief staat bij de heer Vonk thuis. "Erg groot is het niet, het zijn twee ordners". De heer Smits van het Landelijk archief heeft dus meer in huis staan. In de regio Den Haag is Lisse archief-beherende kerk, het archief staat daarom niet bij de heer Hartkamp in huis.

Sommige zaken zijn niet duidelijk; niet iedereen weet hoe procedures verlopen. Ligt daar een taak van de regio-scriba?

De heer Vonk: "Ja, door wisselingen van predikanten, afgevaardigden en scriba's zijn er inderdaad onduidelijkheden. We zijn nu bezig een aantal regelingen nog eens ten behoeve van de kerken op papier te zetten. Een soort besluitenboek van de regio dus. Bijvoorbeeld: welke stukken horen er bij een kerkelijk examen aanwezig te zijn en wanneer? Wanneer moet er een regio-contracta worden gehouden, hoe gata dat in zijn werk? Het bijeenroepen van een regio: hoe moet de roepende kerk dat regelen? Het zijn heel gewone dingen, waar je toch nog wel eens tegenaan loopt. Het valt me op dat veel scriba's onzeker zijn in die dingen, ze hebben er te weinig ervaring mee. Een landelijke bijeenkomst van scriba's zou misschien best wel eens handig kunnen zijn: dan hoor je van elkaar waar je aan moet denken".

Kost zo'n scribaat van de regio veel tijd?

De heer Vonk: "Het kost relatief weinig tijd. Je moet er natuurlijk wel handigheid en aardigheid in hebben". De heer Hartkamp: "Ik heb er nog nauwelijks ervaring mee, ik kan er dus ook weinig over zeggen".

Wat is de rol van de regio-scriba tijdens de vergadering?

De heer Vonk: "Ik neem géén deel aan de inhoudelijke discussie. Alleen bij zaken van organisatorische aard kan ik even iets inbrengen. Bijvoorbeeld: je kunt aangeven waar iets staat of je zegt dat iets twee jaar geleden al besproken is. De regio-scriba hoeft ook geen ambtsdrager te zijn, ik zit momenteel niet in de kerkeraad van Breukelen".

Heeft de regio-scriba een eigen taakomschrijving?

De heer Hartkamp: "Ja, die hebben we wel gemaakt. Ook is het regio-scribaat aan een termijn gebonden. Bovendien: als het scribaat een jaar draait, wordt het op de regio geëvalueerd". De heer Vonk: "Je weet wat het inhoudt, maar het is niet vastgelegd. Ook de termijn

is niet vastgesteld". Waarop wordt afgesproken dat de heer Hartkamp de heer Vonk zijn taak-omschrijving toe zal sturen; zo zie je maar weer hoe handig en leerzaam een toevallige ontmoeting van twee vakbroeders kan zijn....

Mocht iemand naast de inhoud van dit vraaggesprek nog verdere vragen hebben: de adressen van de regio-scriba's van de regio Den Haag en van de regio Utrecht zijn:

De heer A. Hartkamp, Groenord 92, 2401 AG ALPHEN AAN DEN RIJN, telefoon (01720) - 4 58 72

De heer F. Vonk, Rietland 9, 3621 GZ BREUKELN, telefoon (03462)- 6 34 60

Op kamers in Groningen

Ga je studeren in Groningen en ben je op zoek naar een kamer? Misschien dat de SEOG (Stichting Evangelisch Ontmoetingscentrum Groningen) je daarbij kan helpen. De SEOG is opgericht op initiatief van de Nederlands Gereformeerde Kerk van Groningen, de Tehuisgemeente. De SEOG heeft 3 panden met in totaal 17 kamers voor studenten. Eén van die panden, 'het Bruggehoofd', is tevens gemeentecentrum met 2 zaaltjes, die gebruikt worden voor vergaderingen, bijbelkringen, catechisaties, maaltijden en andere activiteiten. In 'het Bruggehoofd' zijn 7 kamers waarvan er 4 voor de duur van 1 jaar verhuurd worden aan studenten die voor het eerste jaar in Groningen zijn. Op deze manier kunnen ze gemakkelijk kennis maken met de stad en de Tehuisgemeente. Bovendien kunnen ze zo wennen aan het wonen op kamers. De overige 3 kamers worden bewoond door een vaste kern van oudere-jaars studenten. De bedoeling is om samen een christelijke woongroep te vormen. In de andere twee panden worden de kamers voor langere tijd bewoond. Dit jaar komen er per 1 augustus minstens 4 kamers vrij voor studenten, die voor het eerst op kamers gaan. Bovendien is er een logeerkamer voor stagiaires of anderen, die tijdelijk huisvesting nodig hebben. Heb je interesse, dan kun je contact opnemen met één van de vaste bewoners van 'het Bruggehoofd' (lieft zo snel mogelijk): Robert-Hans Hoekstra, Eline van de Ziel of Eveline van Nimwegen, Oosterhaven 13, 9723 AP Groningen, tel.: 050-141390.



C.P. Kleingeld, Alphen aan den Rijn

Plaats en taak van de medische ethiek in christelijk perspectief (2)

Medische ethiek of gezondheidsethiek?

Douma's leeropdracht vermeldt: medische ethiek. Zijn leerstoel is ondergebracht bij de medische faculteit. Dat houdt het gevaar in, dat wij "leken" denken, dat wat daar wordt gedoceerd, ver van ons bed is. Anderzijds is daar het risico, dat wij voorbijgaan aan het legitieme werk van anderen op het terrein van de gezondheidszorg. Douma loopt dat risico. Toen hij sprak over relaties in allerlei verbanden noemde hij na de relatie tussen patiënt en arts die tussen patiënt en overheid. Daarna gaf hij aan, andere verbanden te laten rusten zoals, zei hij zelf, de huwelijksrelatie, die toch ook medisch-ethische aspecten heeft. Bij dit laatste zet ik in zijn algemeenheid een vraagteken. De huwelijksrelatie heeft gezondheids-ethische aspecten. Dit onderscheid maak ik niet voor niets. Het begrip "gezondheidsethiek" is tamelijk jong, maar niet onbelangrijk. De gezondheidsethiek houdt zich bezig met morele vragen op het terrein van de gezondheid en van de biologische en antropologische wetenschappen (wetenschappen die allerlei aspecten aan de mens bestuderen). Zo komen vragen over anticonceptie, voortplanting, gen-therapieën en dergelijke aan de orde. Wij doen er verkeerdt aan, dit te beperken tot de medische ethiek en zo tot de medische wetenschap. Dat leidt tot medicalisering van ons bestaan, dat wil zeggen dat wij alle problemen tot medische herleiden en tegen de arts aanleunen als oplosser van al onze problemen. Dit doet tekort aan onze door God gegeven verantwoordelijkheid. De medische ethiek dient zich bezig te houden met de morele vragen, die specifiek zijn voor de medische wereld en de relatie arts-patiënt, arts-verpleegkundige etc. Anderzijds zijn er in de wereld van de gezondheidszorg meer werkers dan alleen artsen. Niet de arts, maar de verpleegkundige verstrekt vierentwintig uur per dag zorg. Dat heeft iets speciaals te zeggen in de zorg voor de zieke. De verpleegkundige (en daaronder vat ik in dit verband ook de ziekenverzorgende, de bejaardenverzorgende etc.) is niet een hulpje ("verlengde arm") van de arts, maar heeft een duidelijk van de arts onderscheiden taak, die zijn geheel eigen morele vragen met zich brengt. Binnen het terrein van de gezondheidsethiek kunnen wij dan ook met enig recht spreken van een medische en een verpleegkundige ethiek. Onze kerken, en daaronder versta ik nu even globaal de Gereformeerde

Gezindte, hebben van oudsher veel verplegenden en verzorgenden geleverd. Hun morele beroepsproblemen verdienen aandacht. Net zo goed als de problemen aandacht verdienen, die wij allemaal hebben op het terrein van de gezondheidsethiek, zonder dat wij daarmee naar een dokter lopen of moeten lopen. Daarom hoop ik, dat Douma zijn onderzoek en onderwijs niet tot de strikt medische ethiek zal beperken. Aan de VU is ook een school voor verpleegkunde verbonden, waar cursussen ethiek voor verpleegkundigen wordt gegeven. Zou een bijdrage daaraan wellicht zin hebben?

Alleen abortus en euthanasie?

Als voorbeelden greep Douma nogal eens naar de termen euthanasie en abortus. Daarnaast ging hij ook nog even in op gen-therapieën. Ik denk niet, dat het de bedoeling van Douma is, maar wij hebben, met name onder het Christelijke volksdeel, nogal eens de neiging, medische ethiek (ik gebruik in het vervolg deze term ook maar) daartoe te beperken. Daar is in de christelijke pers een uitgebreide discussie over gevoerd. Die discussie duurt zelfs nog voort. Hoe is het met andere onderwerpen? Kunstmatige voortplanting, anticonceptie, meedoen met medische experimenten, moederschap op hoge leeftijd, orgaandonatie. Wat mag wel en wat niet op het gebied van gen-therapie en genen-onderzoek?

Ziehier vragen, waarmee wij ons zullen moeten bezighouden in een discussie, waarbij wij Gods Woord moeten laten spreken.

Autonomie of verantwoordelijkheid

Terecht wijst Douma de autonomie-gedachte af, zoals die ons in bijna alle opvattingen over gezondheid en gezondheidsethiek tegemoet komt. Evenzo is het terecht, dat hij daartegenover de nadruk legt op het begrip verantwoordelijkheid. Dat heeft echter nogal wat consequenties, ook voor ons omgaan met onder andere de Tien Woorden van het verbond en voor de manier waarop wij oplossingen zoeken voor morele problemen. Ik laat dit nu verder rusten. Voor een introductie van dit onderwerp mag ik nu wel verwijzen naar mijn in nummer 37/11 van dit blad verschenen artikel "Het begrip 'verantwoordelijkheid' in de Bijbel".

Contract- of verbondsrelatie?

Douma wijst een contract-relatie tussen arts en patiënt af. Ik deel die mening. Bij zijn voorstel, om in plaats

daarvan te spreken van een verbondsrelatie, zet ik echter een vraagteken. In het dagelijks leven verschillen contract en verbond nagenoeg niet. De term "verbond" ontleent zijn meerwaarde vooral door de stilzwijgende verwijzing naar Gods verbond met ons, zoals wij dat kennen uit de Schrift. De Amerikaanse ethicus R. Veatch, die de term "verbond" als een der eersten propageerde, legde inderdaad de nadruk op het religieuze aspect dat zijns inziens een verbond heeft. En daar liggen dan ook mijn bezwaren. Wij kunnen dit alleen doen, door uit te gaan van een geïdealiseerde verhouding tussen arts en patiënt, en dan nog een ideaal, dat mijns inziens wel "romantisch" maar niet terecht is. De stap naar de arts als hogepriester in de tempel der gezondheid ligt dan voor de hand in een wereld, waarin gezondheid als hoogste goed wordt beschouwd. Ik ben ervan overtuigd, dat Douma deze kant niet uit wil. Een bezinning op de relatie tussen arts en patiënt is nodig. Ik verwacht echter niet, dat "verbond" daarvoor het juiste beeld zal blijken te zijn.

Absolute eerbied voor het leven?

Ik wil ter afsluiting nog een opmerking maken. Al is het de laatste, het aangesneden onderwerp is zeker niet het minst belangrijke.

Zoals wij zagen, wijst Douma enerzijds uit spraken af zoals: "Hij is door de bodem van zijn bestaan gezakt". Daarmee wijst hij vooral het fenomeen af, dat wij als mensen een oordeel vellen over de kwaliteit van ons leven of dat van een ander, en dan op grond daarvan autonoom (!) uitmaken, of dat leven al dan niet waard is, geleefd te worden. Wij maken dan ook uit, of er een einde aan dat leven moet komen of niet. Ik denk, dat velen Douma zullen bijvallen in het afwijzen van dit standpunt.

Anderzijds wijst Douma echter ook af het spreken over "absolute eerbied voor het leven". In dit verband valt nog wel eens de uitdrukking: "Het leven is heilig". Ik weet niet, welk gedeelte van zijn "achterban" Douma bijvalt in de afwijzing van deze uitdrukking. Het moge duidelijk zijn, dat ik dat wel doe. Douma doet hier een uitspraak met verstrekkende betekenis, die wij heel serieus moeten nemen, willen wij tenminste het onderwijs uit de Schrift serieus nemen. Over dit onderwerp valt meer te zeggen, dan ik in het bestek van dit artikel zou kunnen. Het vergt ook veel nadenken bij het licht van de Bijbel. De uitdrukking, dat het leven heilig is, hebben wij niet te dan-



In dat huis daar woont een vrouw

Ytje Veefkind-Eenkhoorn

Het beste merk van de wereld

We waren druk bezig met de voorbereidingen van een evangelisatieproject. Ik weet niet meer waar ik ze kocht, die stickers. Op de workshop van Timotheus of bij de Evangelische boekwinkel. Er stond een hand op die met een vinger naar boven wijst. Daar onder met opvallende letters: EEN WEG – JEZUS. Ik plakte één van die stickers op een oude catechisatiebijbel. De andere kwam bij de voordeur naast de bel. Een klein stukje evangelisatie voor de postbode en de melkboer, dacht ik in mijn ijver. Maar onze kinderen dachten daar anders over. "Kan die achterlijke sticker bij de bel weg?" was de eerste reactie van één van onze jongens, die gemakshalve aan de voordeur belde. Even later kwam onze dochter met een paar vriendinnen door de achterdeur. En terwijl ik iets te drinken inschenk fluistert ze mij toe: "Mam, die sticker bij de bel, die haal ik eraf hoor!" "Als je het maar laat!" fluister ik terug. En zo bleef de sticker zitten, ondanks regelmatig protest van de zijde van de kinderen.

Een paar weken later. Onze oudste zoon heeft van het opgespaarde kleedgeld een duur jack gekocht. Met een spijkerbroek, maar die viel onder het jack niet zo op.

Totdat ik hem de volgende dag naar school zie gaan. "Mooie broek wel, hè?" vraagt hij. Ik knik. Ja hij ziet er prima mee uit. Tevreden draait hij zich om en ik kijk nog even. De merknaam van de broek springt provocerend in het oog. Ik ben zo verbijsterd dat ik even geen woord kan uitbrengen. "Weet je wat er achter op je broek staat?" vraag ik dan zo beheerst mogelijk. Hij lacht. "Ja, ik dacht wel dat u daarover zou vallen. Dat merk komt uit Zuid-Amerika en daar is het een heel gewone naam. Mam, doe niet zo moeilijk. Daar heten een heleboel jongens en mannen zo!" Ik weet niet zo gauw wat ik daarop moet zeggen. Hij is de deur ook al uit. Tas achterop de fiets, en dan zie ik dat hij nog even terugkomt. "Is dat trouwens niet het beste merk van de wereld?" zegt hij met met een ontwapenende grijns op z'n gezicht.

Maar ik ben er natuurlijk de hele dag

mee bezig. Ik zie hem de kerk al binnenkomen met die broek. Dat zal ongetwijfeld iemand opvallen. En daar zal het nodige over gezegd worden. Begrijpelijk. Maar het merk er zomaar aftornen kan natuurlijk ook niet.

Wat moet ik daar nu mee aan? Was ik maar meegegaan om die broek te kopen. Ik doe piekerend mijn werk en als ik aan het eind van de morgen even naar de bakker loop, lijkt het me 't beste er voorlopig nog niets van te zeggen. Misschien komt me een wijs woord in de zin. Met een brood in de ene, en de sleutel in de andere hand kom ik terug.

En dan, als ik de sleutel in het slot wil steken valt mijn oog op de enigszins verbleekte, maar nog duidelijk leesbare sticker bij de bel. En dan weet ik het opeens.

"Ik heb vandaag steeds aan die broek van jou moeten denken", zeg ik 's avonds tegen hem. "Vindt u het een probleem?" vraagt hij. Ik schud mijn hoofd. "Nee, ik vind het eigenlijk heel goed dat je met die broek loopt. Kijk, die sticker bij de bel, daar bereik je maar een paar mensen mee. Maar die broek van jou – waar komt die wel niet! Je loopt gewoon te evangeliseren."

Hij is even met stomheid geslagen.

"Oké, mam, als die gedachte u gelukkig maakt... Dan hoef ik dus niet bang te zijn dat u het merk er af tornt." Daar heeft-ie dus wel aan gedacht, die schurk.

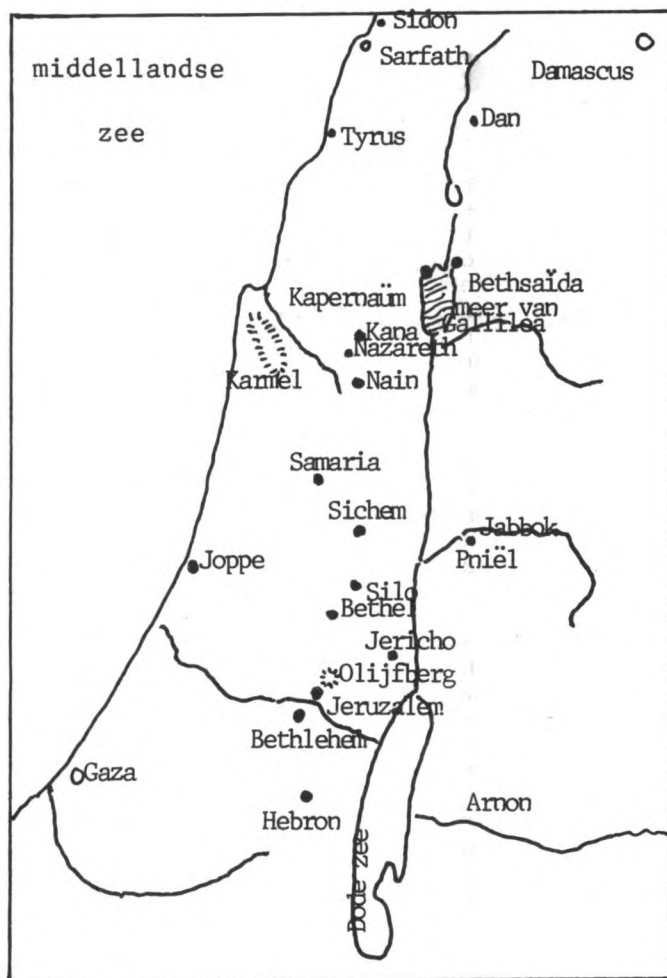
Hij is met die broek blijven lopen. En laat ik er nou nooit iets over gehoord hebben. Ik heb het na bovenstaand gesprek gelukkig helemaal van me af kunnen zetten. 't Was absoluut geen probleem meer voor me.

Ik de sticker bij de deur. *Hij* het beste merk van de wereld op zijn broek.

ken aan de Bijbel, maar aan Albert Schweitzer. In de Schrift is niet het leven het hoogste goed, maar God en zijn liefde voor ons. De Here Jezus heeft ons een voorbeeld van barmhertigheid gegeven. Hij was met ontferming bewogen over hen, die door de maatschappij waren afgeschreven. Maar Hij achtte het leven niet heilig of van absolute waarde. Hij heeft zijn leven gegeven, Hij is de dood ingegaan om ons te redden. Als wij ernst maken met ons geloof in het leven van een toekomstige eeuw, mogen wij wel hoge waarde hechten aan het huidige leven, maar moeten wij ook het Betrekkelijke ervan inzien. En dan hebben wij bijvoorbeeld niet het recht om, als God tegen een moegestreden kind zegt: "Het is genoeg", met alle geweld te trachten het hier te houden als God het tot zich wil nemen. Ik hoop, dat Douma ook over dit onderwerp nog eens iets van zich zal laten horen.

Reünie 'Bruggehoofd' Groningen

Heb jij de afgelopen tien jaar in het Bruggehoofd gewoond en nog geen bericht gehad van een reünie, dan zijn we jouw adres niet te weten gekomen. Heb je toch zin om op zaterdag 23 APRIL je oude huisgenoten weer eens te zien, bel dan: 050-141390 en vraag naar Eline.



Persschouw

Lege kerken

In hoog tempo ontkerkelijkt ons land. Volgens een gisteren gepubliceerd onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) keren de Nederlanders de kerken zo massaal de rug toe, dat in het jaar 2020 driekwart van hen buitenkerkelijk zal zijn.

Dat is een reusachtige omslag, want in 1960 gaf nog maar een kwart van de mensen op niet tot een kerkgenootschap te behoren. Om die revolutie te illustreren: volgens het rapport is het waarschijnlijk dat over 25 jaar het aantal aanhangers van de Islam even groot zal zijn als het aantal leden van de Gereformeerde kerk.

Wie had dat in de jaren '60, toen de zondagse kerkgang voor veel mensen net zo gewoon was als eten en werken, ooit kunnen denken? In luttele jaren heeft zich in ons land een mate van secularisatie voorgedaan die vrijwel uniek is: vergeleken met 15 andere landen is alleen in Oost-Duitsland de kerkgang nog geringer.

En het is niet alleen het kerkbezoek dat zo laag ligt: volgens een eerder gepubliceerd Amerikaans onderzoek is ook het geloof in God, ook als dat in buitenkerkelijk verband tot uitdrukking wordt gebracht, nergens zo weinig ontwikkeld als in ons land en Oost-Duitsland.

Wat kunnen de oorzaken zijn? Volgens het rapport van het SCP heeft de geregistreerde ontkerkelijking mogelijk te maken met de principiële opstelling van veel Nederlanders, die niet als kerklid ingeschreven wensen te staan als ze niet meer naar de kerk gaan. Dat zou in veel andere landen anders liggen. Een tweede oorzaak kan zijn, dat Nederland simpelweg voorop loopt.

Hoe dat ook zij: voor de kerken zal het niet makkelijk zijn een antwoord te vinden op deze ontwikkeling. De soepele manier waarop de meeste grote kerken de afgelopen jaren zich aan de veranderende samenleving hebben aangepast, heeft niet gewerkt. En het is zeer de vraag of een vlucht in orthodoxie ook maar iets uithaalt. De cijfers lijken te wijzen op een autonoom proces van secularisatie dat niet te stoppen is.

Dit stuk kwam ik tegen in het Dagblad 'TUBANTIA', een niet-christelijke



Voor de kinderen

PUZZELHOEKJE

Er zijn vele wonderen beschreven in de bijbel. Hierboven staat een kaartje van Israël. Kunnen jullie nu vinden waar wat is gebeurd?

1. Jezus was met Zijn discipelen en Zijn moeder op een bruiloft. Maria vertelt Jezus dan dat de wijn op is. Jezus verandert dan water in wijn. In welke plaats was dat? Johannes 2
2. Saulus was op reis naar een plaats om volgelingen van Jezus te vervolgen als hij op weg een stem hoort die hem vraagt waarom hij Jezus vervolgt. Hij is dan drie dagen blind. Hierna bekeert hij zich en wordt apostel. Naar welke plaats was hij op weg? Handelingen 9

3. Het land Israël is gestraft met droogte omdat koning Achab erg zondigt. De profeet Elia moet vluchten naar een weduwe. Hoewel zij nog maar meel en olie heeft voor één koek

raakt dit niet op zolang er geen regen valt. In welke plaats was dit?

1 Koningen 17

4. Als Jakob teruggaat naar zijn geboorteland worstelt hij in de nacht met God en wordt dan aan zijn heup gewond. Hoe noemde hij deze plaats? Genesis 32

5. In welke plaats stond de tempel waar Hanna bad om een kind en toen Samuel kreeg? 1 Samuel 1

6. Tijdens een van Jezus' reizen ziet Hij een begrafenissen. Jezus krijgt dan medelijden met de moeder en de zoon wordt weer levend. In welke plaats was dit? Lucas 7

7. De apostel Filippus moet op een dag op reis. Hij vindt dan een kamerling uit het morenland die een bijbeltje leest. Filippus legt hem dan de tekst uit en doopt hem. Waar was dit? Hand. 8 vanaf vers 26

8. Als de discipelen op een dag tegenwind hebben krijgen ze het schip haast niet vooruit. Ze denken dan dat er een spook op zee loopt en worden bang. Maar Jezus stapt aan boord en de wind gaat liggen. Naar welke plaats waren ze op weg? Marcus 6 vanaf vers 45.

De oplossing van de vorige maal was:

1. hagel, 2. regen, 3. storm, 4. aardbeving, 5. donder en bliksem, 6. buigen, 7. regenboog, 8. sneeuw

G. Wijkhuizen-van Vuuren



krant, die wel regelmatig aandacht besteedt aan het geestelijke en kerkelijke leven. Over het onderwerp, dat in het bewuste artikel wordt aangesneden, maakte ik via een INGEZONDEN in het 'NEDERLANDS DAGBLAD' d.d. 23 februari jl. de volgende opmerkingen:

„ONTKERKELIJKING

Wie heeft niet met smart in het hart kennisgenomen van de gegevens, die in de pers circuleerden betreffende de voortgaande ontkerkelijking! Het hangt samen met de voortschrijdende ontkerstening. Niemand kan ontkennen, dat een geloof, dat zich niet meer laat voeden door de zuivere evangelieverkondiging, vroeg of laat moet ineenschrompelen en wegsterven. Eerst leest men niet meer in de Bijbel, dan schrikt men successief de twaalf artikelen van de Apostolische Geloofsbelijdenis, tenslotte verschaalt het gebed en wordt gereduceerd tot een noodkreet in de donkere nacht van een adembenemende angst. Maar het echte Verbondsverkeer met God is gestopt! In de diverse artikelen over dit onderwerp worden verschillende antwoorden gegeven op de vraag wat we ertegen kunnen en moeten doen. Ik meen, dat prioriteit moet verleend worden aan de klemmende oproep om enthousiast door te gaan met een eigentijdse, praktische verkondiging van het Woord van God. Goedkope oplossingen stranden onderweg. De vragen moeten serieus genomen worden. K. Schilder zei al, dat je God, jezelf en je tijd moet kennen! Ik vraag mij in dit kader wel af of wij ons voldoende bewust zijn van het feit, dat wij een periode beleven waarin onder de druk van de tijdgeest niet alleen wordt geprobeerd bijbelse normen te verschuiven, maar zelfs te verpulveren. Is het maranatha-gebed in de kring van de kerk bezig te verbleken? Maar als het binnen de gemeente steeds minder klinkt, op welke plaats en in welke gemeenschap moet ik het dan nog verwachten? Heeft de ontkerkelijking ook niet te maken met een gebrek aan spiritualiteit?"

Enschede

O. Mooiweer

D. Holwerda, Zuidhorn

'Vaderen' en 'kinderen'

Tijdens het beluisteren van een preek over Lc. 1,17 rezen bij mij twee vragen. De eerste naar aanleiding van een probleem in de grondtekst. Daarmee zal ik de lezers van ons blad niet vermoeien. Het verhaal zou te 'vaktechnisch' worden. En zó belangrijk is de kwestie voor het verstaan van de boodschap van de tekst nu ook weer niet.

De tweede vraag is: wie zijn in Mal. 4, 6, dat Lucas hier gedeeltelijk aanhaalt, de *vaderen* en de *kinderen*?

Met vele anderen, dacht de predikant dien ik beluisterde, dat de profeet het hier heeft over wat wij noemen 'de generatie-kloof'.

Van der Woudé¹ wil daarvan niet weten. Hij schrijft: „In vers 6a... wordt niet verwezen naar de (onze moderne samenleving plagende) 'generation gap' tussen ouders en kinderen. ... Veeleer hebben wij met Horst te denken aan een typisch motief van de oudoosterse volkseschatologie: aan het komende oordeel, c.q. de heilstijd gaat een desintegratie van de sociale verhoudingen vooraf...". Hij verwijst daarbij o.a. naar Micha 7, 1-7 en Jer. 9, 1-5.

Bij mij kwam een andere gedachte boven. Ik moest nl. opeens denken aan Jes. 63, 16 „*Abraham weet van ons niet en Israël kent ons niet*". In zijn commentaar op deze tekst verwijst Beuken² naar Dt. 33, 9, waar het van Levi heet: „*Die van zijn vader en moeder zeide: ik zie hen niet; zijn broeders wilde hij niet kennen en van zijn kinderen wilde hij niet weten*". Mozes zinspeelt hier op de geschiedenis, in Ex. 23, 27 vlgg. vermeld, waar de Levieten gehoorzaam Mozes' opdracht uitvoerden: „*ieder dode zijn broeder en ieder zijn verwant en ieder zijn naaste*". Beuken schrijft dan: „Juist het feit dat nergens in de Schrift behalve in deze tekst en in Jes. 63:16 de werkwoorden *yada* en *hikkir* in *parallele positie* voorkomen, versterkt de opvatting dat de zin 'Abraham en Israël kennen ons niet' het volgende betekent: *de aartsvaders hebben de verbintenis met hun nageslacht opgezegd*."

Ik vraag mij nu af: hebben zo ook in Maleachi's dagen de *aartsvaders* zich volgens den profeet van hun *kinderen* van zijn dagen afgekeerd? Is hun toenmalige nakroost hun vreemd geworden en willen ze daarvan niet langer weten? En krijgt nu de komende Elia de taak die *ongehoorzame* (Lc. 1,17) kinderen weer in het spoor der vaderen terug te brengen, zodat de aartsvaders van hún kant nu ook hun kinderen weer genegen worden? Ik kijk even terug naar de Elia uit

Achabs tijd. Als deze na het mislukte optreden van de Baälpriesters naar voren komt, bidt hij aldus:

„Heere, God van *Abraham, Isaäk en Israël*, heden moge bekend worden, dat Gij God zijt in Israël, en dat ik uw knecht ben, en op uw bevel al deze dingen doe, Antwoord mij, Heere, antwoord mij, opdat dit volk wete, dat Gij, Heere, God zijt en dat Gij *hun hart weer terugneigt* (1 Kon. 36, 37). Het 'terugneigen van de harten der kinderen', dat de door Maleachi beloofde Elia tot stand zal brengen, blijkt hier ten diepste het werk van den Heere zélf te zijn. En Hij doet dat blijkens Elia's aanhef als God van de *aartsvaders*.

Ik kijk ook even vooruit. Als de Fari-zeëen en Sadduceëen bij hem komen, zegt de nieuwtestamentische Elia hun meteen, dat ze zich niet moeten verbeelden *kinderen van Abraham* te zijn (Mt. 3, 9); een thema waarop Jezus later zal voortborduren (Jh. 8, 30-47). Ik hoop dat met name de oudtestamentici onder ons mijn suggestie eens willen overwegen.

Noten

1 Dr. A.S. van der Woude, *Haggai en Maleachi* (in De prediking van het Oude Testament), Nijkerk 1982, blz. 159.

2 Dr. W.A.M. Beuken, *Jesaja deel IIIb* (in De prediking van het Oude Testament), Nijkerk 1989, blz. 24.



Klaus Berger,
De dode-zeerollen en Jezus.
 Een achtergehouden waarheid?
 139 blz., f 27,50
 ISBN 9024282284
 Uitg. Kok, Kampen

Ondeugdelijke basis voor een Verenigde Protestantse Kerk in Nederland – met het oog op raadpleging van gemeenten en classes inzake een nieuwe kerkorde.

57 blz., f 6,50 (inkl. porti)
 Uitg. Geref. Bond in de Ned. Herv. Kerk, Postbus 452, 1270 AL Huizen
 Te bestellen door overmaking op postbanknummer 22244 tnv. Maassluise Drukkerij, Maassluis.

J.J. Frinsel sr. e.a.,
Vreemdeling en politiek.
 Christenen en politieke verantwoordelijkheid.
 60 blz., f 12,90
 ISBN 9072016173
 Uitg. Marnix van St. Aldegonde Stichting (RPF), Nunspeet

Drs. P.A. Heij,
Een boekje open over het GPZ.
 Gereformeerde psychiatrische hulpverlening in de praktijk.
 91 blz., f 12,95
 ISBN 906047984X
 Uitg. Oosterbaan & Le Cointre, Goes

Samen op weg – gezegd en geschreven.
De Concept Kerkorde van de Ver. Prot. Kerk in Nederland – toegelicht en besproken; Knipselkrant.

f 25,--
 Uitg. Hoofdbestuur van de Geref. Bond in de Ned. Herv. kerk, Huizen
 Te bestellen bij Maassluise Drukkerij, Postbus 18, 3140 AA Maassluis

Nader Bekeken,
periodieke uitgave van de St. Woord en Wereld.
 Uitg. Scholma Druk, Postbus 7, Bedum



IJsselmuiden, Nederlands Gereformeerde Kerk

(foto: H. Algra)

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
 Opgave: tel. 05130-20476.

1994

- 12 mrt. Landelijke Verg. Apeldoorn
- 26 mrt. Jaarvergadering persvereniging Opbouw te Utrecht
 Onderwerp: 'Christelijke dienstverlening in een gesekulariseerde wereld', door kapt. Kor van het 'Leger des Heils'
- 16 april Landelijke Ontmoetingsdag Barneveld
- 23 april Landelijke Vergadering Apeldoorn (onder voorbehoud)
- 28 april Landelijk Overleg Chr. Geref. – Ned. Geref. te Nieuwegein
- 7 mei Zendingsvoorjaarsvergadering Leerdam met samenw. kerken
- 7 mei Jaarvergadering Steun Oost Soemba (SOS) te Amersfoort
- 17 mei Predikantenkonferentie te Apeldoorn
- 28 mei Landelijke Vergadering Apeldoorn (onder voorbehoud)
- 20 juni Ledenvergadering "Compas" te Harderwijk
- 18 juni Landelijke Vergadering Apeldoorn (onder voorbehoud)
- 22 sept. Vrouwenkontaktdag te Bennekom
- 19 nov. Zendingsnaarsvergadering Leerdam met samenw. kerken



Kerknieuws

Landelijke vergadering Apeldoorn

De opening van de Landelijke Vergadering 1994 vindt op 12 maart plaats in de Tabernakelkerk, Waalstraat 2, Apeldoorn-Zuid. Om 11.00 uur begint in de Tabernakelkerk de bidstond voor de Landelijke Vergadering. Om 13.30 uur begint de eerste vergadering waarin o.a. de verkiezing van het moderamen zal plaatsvinden. Verder zullen de rapporten van de Financiële Commissie en de Landelijke Archivaris besproken worden.

Overleg deputaten kerkelijke eenheid Vrijgemaakten

Er heeft overleg plaatsgevonden met Deputaten Kerkelijke Eenheid van de Vrijgemaakten. Op maandag 21 februari 1994 heeft in de Martus-kerk te Amersfoort een eerste gesprek plaatsgevonden tussen Deputaten Kerkelijke Eenheid van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) en de Commissie voor Contact en Samenspreking van de Nederlands Gereformeerde Kerken. Aanleiding voor het gesprek was het besluit van de Gereformeerde



(Vrijgemaakte) synode van Ommen 1993 om te onderzoeken of er mogelijkheden zijn contact te leggen met de Ned. Geref. Kerken, terwijl de Ned. Geref. Commissie al eerder was opgedragen om attent te zijn op signalen vanuit Vrijgemaakte meerdere Vergaderingen dat mogelijkheden voor contacten worden geopend. Aan het eind van het gesprek, dat in goede sfeer verliep, werd besloten dat beide deputaatschappen een antwoord voorbereiden op de volgende drie vragen:

1. Wat beweegt ons om aan deze gesprekken te beginnen en waar zijn we met deze gesprekken op uit?
 2. Wat verenigt ons als kerken en waarin verschillen we?
 3. Wat is met het oog op de zojuist begonnen gesprekken onze visie op het hanteren en functioneren van de gereformeerde belijdenis?
- Afgesproken werd, dat de wederzijds te formuleren antwoorden in september gezamenlijk besproken worden. Voorzitter van Geref. Vrijg. zijde was dr. W.G. de Vries te Zwolle. Voorzitter van Ned. Geref. Commissie is ds. J.C. Schaeffer te Apeldoorn.

Ned. Geref. Kerk van Zalk en Veecaten

Het scribaat van de kerk berust thans bij de heer G.J. te Winkel, Burg. van Vleutenstraat 8, 8276 AL Zalk, tel.: 05203-6503.

Lijst van studenten met preekconsent

G. van Dijk, Aristotelesstraat 983, 7323 NZ Apeldoorn, tel.: 055-670239.
J. van 't Hof, Dorlandsweer 51, 3363 JD Sliedrecht, tel.: 01840-19012.
C.P. Kleingeld, Loenhorst 49, 2402 LV Alphen a/d Rijn, tel.: 01720-33562 (beroepbaar).
J. Schouls, Fabristraat 59a, 3117 MH Schiedam, tel.: 010-4265867.
R. Venderbos, Jan Campertlaan 5, 2343 DH Oegstgeest, tel.: 071-156072.
W. v.d. Wind, Prinses Christinaweg 17, 4151 CH Acquoy, tel.: 03458-1516.

Ned. Geref. Kerk van Bunschoten-Spakenburg

Het scribaat der kerk berust bij de heer E. Blotenburg, Anthon van der Horstlaan 30, 3752 VN Spakenburg, tel.: 03499-84067. Het postbusnummer der kerk blijft ongewijzigd.

Radiokerkdienst NGK te Wezep

Op zondag 13 maart a.s. vindt een radiokerkdienst plaats vanuit de Ned. Geref. Kerk van Wezep. De uitzending is op radio 5 van 17.00 uur tot 18.00 uur. Voorganger is ds. G. van Keulen. Cassettes van deze dienst kunnen worden besteld bij Stichting 'De Brug', Lancasterdreef 148, 8051 TD Dronten. Tel.: 03210-13673.

Ned. Geref. Kerk van Alkmaar Ned. Geref. Kerk van Zaanstreek-Centrum

De kerkeraden hebben gezamenlijk een beroep uitgebracht op drs. J.B.M. Storms te Apeldoorn.



Godsdienstmethode kind op maandag

Een bijbelkritische methode

In de nummers van februari en maart 1994 van het christelijk onderwijsblad BEZINNING wordt aandacht besteed aan de godsdienstmethode KIND OP MAANDAG die op een groot deel van de christelijke basisscholen wordt gebruikt, namelijk op 1.600 van de ongeveer 2.300 protestants-christelijke basisscholen. De methode is een uitgave van de Ned. Zondagsschoolvereniging. KIND OP MAANDAG is duidelijk bijbelkritisch. In deze methode worden fundamentele punten van het christelijk geloof losgelaten. Vele kinderen worden door deze ideeën beïnvloed. Verreweg de meeste ouders weten niet welke onbijbelse opvattingen via deze methode aan hun kind worden voorgehouden, omdat de kinderen de methode niet mee naar huis krijgen. In twee nummers van BEZINNING worden de bijbelkritische vooronderstellingen die aan deze methode ten grondslag liggen en de inhoud van een aantal recente nummers besproken. In het maartnummer wordt een brochure besproken, uitgegeven door het Confessioneel Gereformeerd Beraad, en toegezonden aan alle kerkeraden van de Gereformeerde Kerken, met een ernstige waarschuwing voor deze methode. In de beide nummers van BEZINNING wordt ook ingegaan op de invloedrijke en zeer bijbelkritische dieptepsychologische bijbeluitleg van de Duitse theoloog Eugen Drewermann. Hij heeft via zijn talloze publikaties met hoge oplagen veel invloed. De theologie van Drewermann heeft ook invloed in het christelijk onderwijs, zoals in BEZINNING te lezen is. De beide nummers van BEZINNING kunnen besteld worden door f 3,50 over te maken op girorekening 2.974.537 van adm. BEZINNING te Amersfoort o.v.v. nummers KIND OP MAANDAG. Het Centrum Voorlichting Christelijk Onderwijs, uitgeefster van BEZINNING, is gaarne bereid op een gemeenteavond een lezing te verzorgen over onderwerpen als New Age, occultisme, de bijbelkritiek, geloofsopvoeding en kerkverlating, de nieuwe theologie, islam en christelijk geloof. Inlichtingen bij het secretariaat: tel. 03420-14479.

Bijbel, geschiedenis en archeologie

De kritiek op de betrouwbaarheid van de Bijbel wordt steeds radicaler. Zo stelt Thomas Thompson, een Amerikaans

hoogleraar in de archeologie van de Bijbel, in zijn recent boek 'De vroege geschiedenis van het Israëlitische volk' dat de eerste tien boeken van de Bijbel slechts verzonnen verhalen bevatten. Abraham, Mozes, Jozua, David en Salomo hebben volgens hem nooit bestaan. De Intocht onder leiding van Jozua zou niet plaatsgevonden hebben. Opvattingen als die van Thompson vinden steeds meer ingang bij beoefenaren van de archeologie van de Bijbel. Om dergelijke vormen van bijbelkritiek te weerleggen is de *Werkgroep Bijbel en Geschiedenis van het Oude Nabije Oosten* opgericht.

Doelstellingen van de Werkgroep zijn o.a.:

1. Een bijbels-wetenschappelijk alternatief te geven voor de bijbelkritische benadering van de Bijbel met name waar het historische gegevens betreft en dit ook uit te dragen in de wetenschappelijke tijdschriften, zowel in Nederland als in het buitenland.
2. Het reageren op wetenschappelijke artikelen die de betrouwbaarheid van de Bijbel aantasten.
3. Het uitgeven van een blad over Bijbel en archeologie vanuit een duidelijk bijbelse visie.

In februari 1994 verscheen het eerste nummer van het tijdschrift BIJBEL, GESCHIEDENIS en ARCHEOLOGIE dat vier keer per jaar zal verschijnen met 16 pagina's in A-4 formaat. De redactie van het nieuwe tijdschrift BIJBEL en ARCHEOLOGIE bestaat uit de volgende personen:

E.H.F. Baert, mw. drs. M. Dieperink, dr.ir. W.M. de Jong, drs. J.G. van der Land, mw. drs. A.E.M.A. van Veen-Vrolijk en C. Vos.

In het eerste nummer komen onder andere de volgende interessante artikelen voor.

1. *Het aantal Israëlieten in de tijd van het Oude Testament.* Wat is op grond van gegevens van talrijke recente opgravingen af te leiden over het aantal Israëlieten tijdens de Intocht in Kanaän, tijdens David en Salomo en in latere eeuwen? Vele recente opgravingen werpen een verhelderend licht op vele onwaarschijnlijk hoge getallen in het Oude Testament.
2. *De oudheid van de mensheid en de datering van de Zondvloed.* Hoe moeten we gegevens in de Bijbel die gebruikt worden voor het dateren van de schepping en de Zondvloed lezen?
3. *Aanval op de betrouwbaarheid van de Bijbel in massamedia, met de bewering dat David en Salomo niet hebben bestaan, al door vondst – in september 1993 – van een inscriptie weerlegd.*
4. *Bespreking van het nieuwe boek 'Van Abraham tot David'.* In dit boek wordt de oudste geschiedenis van het volk Israël besproken en wordt een nieuwe chronologie voor die geschiedenis gegeven op basis van de Septuagintvertaling.

In BIJBEL, GESCHIEDENIS en ARCHEOLOGIE komt een vaste rubriek voor waarin aandacht geschonken wordt aan belangrijke artikelen uit bekende buitenlandse tijdschriften op het terrein van de



archeologie van de Bijbel om de lezer goed op de hoogte te houden van tal van resultaten van recente opgravingen. De redactie hoopt in het volgende nummer de tekst van de inscriptie waarin het 'Huis van David' wordt genoemd, te publiceren.

Het eerste nummer van BIJBEL en ARCHEOLOGIE kan men bestellen door f 3,50 over te maken op girorek. 1.374.415 van Werkgroep Bijbel en Geschiedenis te Barneveld o.v.v. eerste nummer. Nadere informatie over de werkzaamheden van de Werkgroep: tel. 03420-14479 of Postbus 1143, 3800 BC Amersfoort.

'De Wittenberg' te Zeist geeft korte cursussen

Wéét waarom je gelooft!

Korte cursus op de Wittenberg

- Hoe kunnen we het christelijk geloof duidelijk onder woorden brengen voor niet-christenen?
- Hoe gaan we om met onverschilligheid voor het Evangelie?
- Welke redenen hebben mensen om géén christen te zijn?

- Hoe reageren we op vragen rondom het lijden in de wereld?
- Hoe dient onze houding te zijn als gelovigen in deze tijd?

Deze vragen komen aan de orde in een avondcursus over verantwoording afleggen van de hoop die in je is. Vanuit een bijbels-theologische fundering wordt toegewerkt naar de praktijk.

De cursus wordt gehouden op 16, 23 en 30 maart 1994 in het gebouw van De Wittenberg te Zeist. Aanvang: 19.30 uur. Kosten: f 85,- per persoon, f 150,- per echtpaar. De avonden worden verzorgd door stafleden van De Wittenberg. Voor meer informatie en opgave: Krakelingweg 10, 3707 HV Zeist. Telefoon: 03404-24166.

Opbouw- en toerustingsavond 'De Christenvrouw'

Opbouw- en toerustingsavond van de vereniging 'De Christenvrouw' Deze avond wordt gehouden D.V.: DATUM: dinsdag 22 maart 1994 te VEENENDAAL.

PLAATS: Ichthus-College, Vondellaan 4,

plm 3 minuten lopen vanaf het NS-station.

SPREEKSTER: Mevrouw Willy Bakker-Huizinga te Soest.

ONDERWERP: 'HET MOOISTE VOOR JE KIND'.

AANVANG: 19.45 uur.

Iedereen is hartelijk welkom. De toegang is vrij (collecte).

De koffie staat klaar!

Inlichtingen secretariaat: Leliestraat 6, 9481 CJ Vries

Telefoon 05291-41675.

Er is nog plaats....

Voor zwerfjongeren is vaak geen plaats meer. Voor belangstellenden voor het landelijk congres van de Vereniging voor Christen Pedagogie en Beroepsopvoeders nog wel. Thema: de leefwereld van jongeren. Wie mee wil denken en mee wil doen: welkom op zaterdag 19 maart 1994 in Utrecht. Opgave bij het Christelijk Studiecentrum ICS, (020) – 62 57 141.

Zie voor verdere informatie: 'Opbouw', 11 februari 1994.

*„Mijn genade is u genoeg”
2 Cor. 12 : 9*

De Here heeft plotseling tot Zich genomen

WIJZE LUDGER BOSKER

Gorredijk,
21 oktober 1921

Rijswijk
21 februari 1994

Wij zijn dankbaar dat hij een deel van ons leven is geweest; hij gaf ons veel.

M. Bosker-de Jong
Bert en Beitske
Sanne, Robbert
Tido en Loes
Rutger, Wietke, Maarten
Elly en Solke
Elles, Frank
Marijke en Arnold
Margreeth en Frans
Rinck, Fenne

Sir Winston Churchilllaan 450
2285 SM Rijswijk

*Here, Gij zijt ons een toevlucht geweest,
van geslacht, tot geslacht.*

Ps. 90 : 1

Blij dat zij voor verder lijden gespaard bleef, nemen wij bedroefd, maar dankbaar voor alles wat zij voor ons betekent, afscheid van onze lieve en moedige moeder, oma en overgrootmoeder

CORNELIA COUMOU

26 juni 1909

24 februari 1994

Sinds 27 november 1986
weduwe van Pieter de Putter

Kinderen, klein- en achterkleinkinderen.

Kwakkenbergweg 310
6523 MR Nijmegen.

De begrafenis heeft op 1 maart plaatsgehad op de begraafplaats "Rustoord" in Nijmegen.

Corr. adres: Gripvelden 10, 4707 ZD Roosendaal

WOORD DAAD

Via Woord & Daad kunt u uw arme naaste in de Derde Wereld te hulp komen.

Circa tweederde van de wereldbevolking bevindt zich aan de verkeerde kant van de kloof tussen rijk en arm.

Geef uw verre naaste een beter bestaan! Onze materiële hulp gaat samen met het bijbels getuigenis.

FINANCIËLE ADOPTIE

Een goed voorbeeld van hulpverlening is financiële adoptie.

Voor f 40,- per maand zorgt u voor voedsel, kleding en christelijk onderwijs voor een kansarm kind. Bel ons en meld u aan!

Vraag om ons gratis kwartaalblad. Giften welkom!

STICHTING REFORMATISCHE HULPAKTIE WOORD EN DAAD

Postbus 560 – 4200 AN GORINCHEM – Telefoon 01830-24288
Postgiro 30.20.900 – ING Bank 68.23.44.222



*Geven doet
kinderen leven!*

